Brochure
25842

C.I.R.A.

B. de Ligt

WAAROP HET FASCISME STUIT

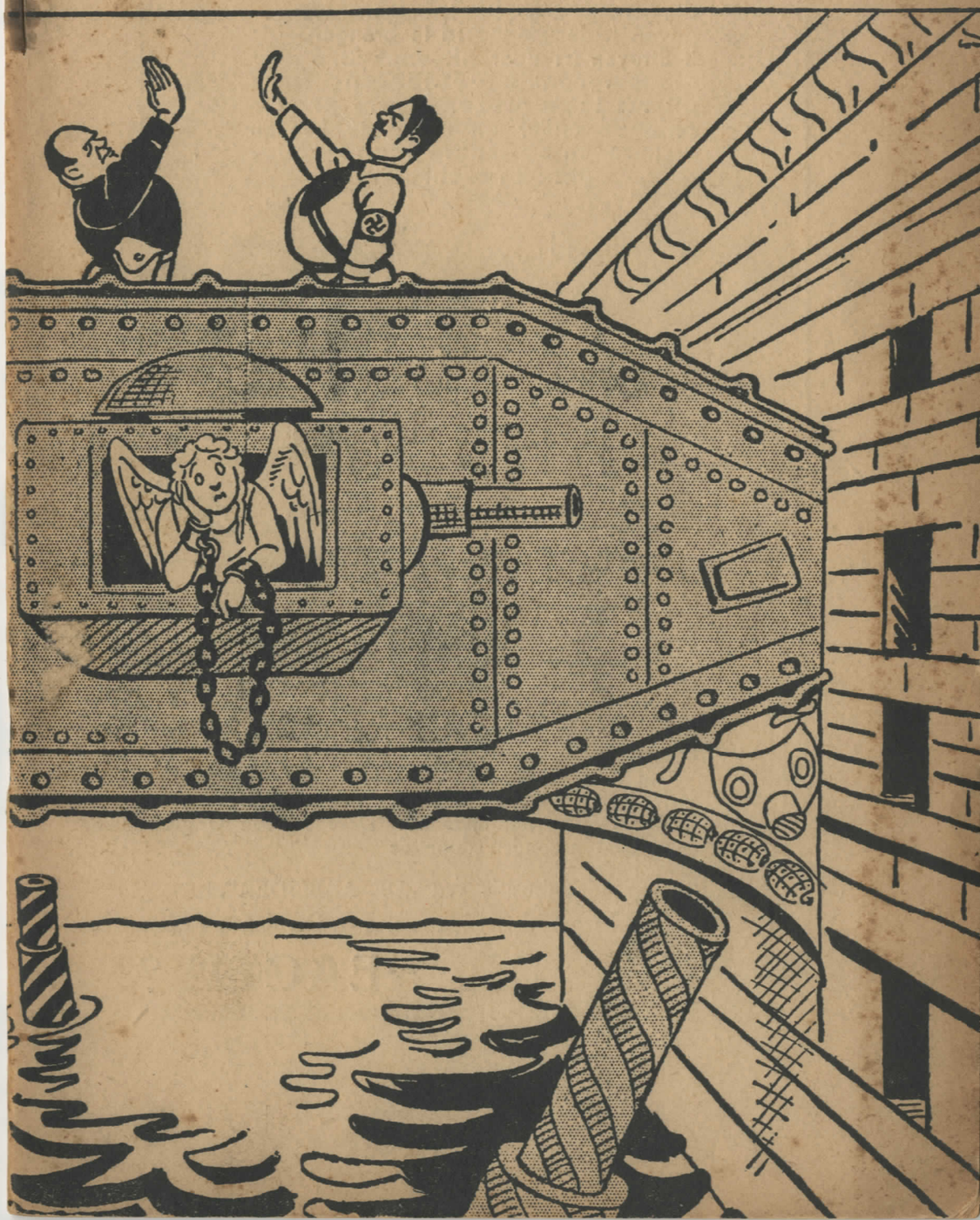

DE ANARCHISTISCHE UITGEVERIJ

vraagt in alle plaatsen vertegenwoordigers, die geneigd zijn mede te helpen hare uitgaven onder de massa te brengen.
't Streven is: door **uitschakeling van elk persoonlijk geldbelang** tegen **uiterst lage prijzen** telkens **groote oplagen** onder de massa te kunnen brengen van **anarchistische propaganda geschriften.**

Is dit doel Uw steun waard? Schrijf ons dan direkt!

Voor de S. A. A.: K. Huntelerslag
Jan v. Galenstraat 227[11] - Amsterdam-W.

Moet onze actie niet sterker zijn

Het weekblad „De Arbeider" is het orgaan der Sociaal-Anarchisten in Nederland, die onverzoenlijken en onafgebroken strijd voeren tegen alle vormen van terreur, gezag, fascisme of welke verslaving dan ook.
Aan dezen grooten strijd moet elk weldenkende deelnemen. Ge helpt al, door U op „De Arbeider" te abonneeren, waardoor onze positie verstevigd wordt.
Een abonnement kost slechts één gulden per kwartaal. Geef U vandaag nog op als abonné of.... vraag eerst wat proefnummers aan. Deze worden U gratis en franco gezonden door de

Administratie van „DE ARBEIDER",
Klaprooslaan 49a — Groningen

DAN DE REACTIE?

WAAROP HET FASCISME STUIT

Rede, gehouden door B. DE LIGT, op 5 Maart 1934 in Handwerkers Vriendenkring te Amsterdam, in een Vergadering belegd door de Vrije Socialisten Vereeniging.

ANARCHISTISCHE UITGEVERIJ DER S.A.A. „DE BOEMERANG"
(Vereeniging voor Sociaal-Anarchistische Actie in Nederland)
1934

HET HIER GEGEVEN VERSLAG WERD HET EERST UITGEBRACHT IN HET SOCIAAL-ANARCHISTISCH WEEKBLAD „DE ARBEIDER". VAN DIT VERSLAG IS DIT BOEKJE DE OVERDRUK.

Kameraden,

Wanneer wij gaan spreken over „fascisme", is het gewenscht, ons eerst nog eens goed duidelijk te maken, wat dat woord eigenlijk beteekent. Wanneer wij vanavond dat woord gebruiken, zullen wij daaronder

verschillende vormen

van bepaalde maatschappelijke verschijnselen verstaan, die naar aanleiding van bepaalde àndere verschijnselen zich thans internationaal voordoen, en die eenzelfde hóófdstrekking vertoonen. Dit wil dus niet zeggen, dat mechanisch in alle landen en streken dat „fascisme" eenzelfde karakter heeft, wat betreft de uitwerking ervan; het wil juist zeggen, dat in verschillende landen, in verband met verschillende omstandigheden en verschillende tradities, het zich telkens op andere wijze uitwerkt. En het is daarom zoo noodzakelijk hierop te letten, omdat wij in Nederland anders misschien zitten te wachten op dezelfde fascistische gebeurtenissen als zich reeds elders hebben voorgedaan, terwijl het bij ons reeds in andere vormen onmiskenbaar te voorschijn komt.

Wij kunnen al dadelijk zeer duidelijk onderscheiden het italiaansche fascisme en het duitsche, het „nationaal-socialisme". Vanavond gebruiken wij het woord „fascisme" in het algemeen, en het woord „nationaal-socialisme", wanneer dit ter verduidelijking te pas komt, hoewel het ook mogelijk zal blijken, beide en nog andere, wezenlijk verwante verschijnselen, terug te brengen tot eenzelfden noemer. Dat klinkt voorloopig alles nog erg abstrakt, maar langzamerhand komen we wel in de praktijk.

Wij kunnen bijvoorbeeld opmerken, dat zeer duidelijk fascistische verschijnselen zijn vast te stellen in Italië, Duitschland, Oostenrijk, maar ook — en daar wordt eigenlijk te weinig op gelet — in Polen, Hongarije, Japan en nog elders, als zal blijken. Maar, zooals al gezegd, het fascisme doet zich in verschillende landen zeer verschillend voor. Vergelijken wij bij voorbeeld de verschijnselen, die wij zien in Italië, met die, welke men aantreft in Duitschland, dan blijkt weldra: in Italië hebben wij vóór alles te doen met een binnenlandsche quaestie, ofschoon er een buitenlandsche zeer duidelijk mee samenhangt;

in Duitschland hebben wij in de alleréérste plaats te doen met een buitenlandsche, een internationale quaestie, ofschoon er een binnenlandsche zeer duidelijk mee samenhangt. Bepaalde omstandigheden, en het óverwegen van bepaalde omstandigheden, geven dan aan het fascisme in Duitschland toch weer een ander karakter dan in Italië.

In Italië

hebben wij te doen met een uit kapitalistisch oogpunt achterlijk land; met een land, dat industrieel in allerlei opzichten nog niet „bij" is, al vinden wij er sinds lang in het noorden een buitengewoon belangrijke industrie, en al stonden de arbeidersbeweging en de arbeiders daar op een verrassend hoog peil. In Italië bestond eigenlijk niet — en bestaat nog niet geheel en al — een nationale eenheid, zooals die bijvoorbeeld zich zoo duidelijk afteekent in Frankrijk en Engeland, en min of meer in Nederland. In Italië is thans nog 27% van het volk analfabeet, — kan lezen noch schrijven, — en staat voor een groot gedeelte onder den invloed der Kerk. Die invloed van de Kerk is natuurlijk juist daar het sterkst, waar de menschen lezen noch schrijven kunnen. Bovendien staan dergelijke menschen veel minder onder invloed der pers, het burgerlijke middel bij uitstek om een publieke opinie te kweeken, waarin het nationalisme steeds meer gaat domineeren. Italië hing als nationale éénheid nog erg los samen. Ook op het gebied van sociale voorzorg waren de dingen er lang niet zoo ontwikkeld als in de zoogenaamd moderne landen, bizonderlijk Duitschland, en het was er noodig, allerlei hygiënische en technische maatregelen te nemen, het moderne tempo en de moderne tucht in te voeren, zooals dat nu eenmaal bij deze phase van kapitalisme en imperialisme past Bovendien was het italiaansche volk van ouds sterk anti-militaristisch gezind, tot in de hoogste klasse toe. Zij zijn dan ook slechte vechters geweest, de italianen, in oorlogen tenminste, niet in den revolutionnairen strijd, bij stakingen b.v. De groote militaire traditie van Frankrijk hebben zij nooit gekend. Prof. Ferrero heeft een heele studie geschreven, waarin hij het fransche en het italiaansche militarisme met elkaar heeft vergeleken en aangetoond, dat de italianen groote moeite hebben, den modernen staatsvorm te verwerkelijken en het militarisme in zich op te nemen In den wereldoorlog waren de italiaansche generaals en soldaten generaals en soldaten van niets, die alleen met behulp van geallieerde deskundigen in staat bleken, zich te handhaven; het italiaansche leger als zoodanig was niet zoo veel bijzonders. De heele heerschende klasse had dan ook in dit opzicht tegenover het buitenland een soort minderwaardigheidscomplex. Bovendien was op agrarisch en industrieel gebied het land op de grens van „communisme"! Er waren

nog andere, min of meer bekende, binnenlandsche redenen, die gewenscht maakten, dat er „een groote man" zou komen, om de italiaansche „nationale eenheid" te versterken: een italiaansche Bismarck! Vooral het ontstaan van een nieuw soort middenstand, die feitelijk verproletariseerde, die nergens eigenlijk plaats meer kon vinden; het ontstaan van een steeds grooter gedeelte van het proletariaat, dat diep teleurgesteld was door de ervaring der laatste revolutie: groepen, die geen raad meer wisten; letterlijk niet wisten, waar zij het zoeken moesten, en die zoo langzamerhand geraakten in een toestand van

messianisme

Dat is een punt, waar wij bizonder op moeten letten. Het messianisme doet zich voor op allerlei gebied, niet alleen op godsdienstig, ofschoon het niet kwaad is, om daar eerst eens na te gaan, hoe het gewoonlijk ontstaat. Een poolsch deskundige op het gebied van de godsdienstwetenschap heeft geconstateerd, dat de werkelijk heerschende en de bezittende klassen over het algemeen niet veel behoefte aan een messias hebben; zij voelen zich maatschappelijk en geestelijk betrekkelijk bevredigd, en zijn ook intellectueel te kritisch tegenover phantastische beloften. De groote messiasbewegingen, die wij aantreffen, hetzij in Indië, hetzij in Palestina, hetzij in het Romeinsche Rijk, hetzij elders, — de groote bewegingen, waarin men het heil verwacht van een godsmensch, een wonder — komen vooral daar op, waar massa's gemartelden, armen, ontevredenen zijn, die niet meer weten, waar zij het zoeken moeten en om zoo te zeggen, vruchteloos als kikkers naar den hemel springen. Het messianisme wijst dus terug op een wanhopigen toestand in de maatschappij. Het uitte zich al vroeg in godsdienstige vormen, waarbij men hoopte, dat na een geweldige wereldcrisis een hemelsche Verlosser zou komen om den menschen den weg te wijzen naar een lang verwachte, ideale wereld. Een overeenkomstige wanhoopstoestand van niet meer weten, waar men het zoeken moest, begon zich na het einde van den wereldoorlog in verschillende kringen al dadelijk van Italië te doen gelden, vooral in die milieus, die maatschappelijk in oplossing verkeerden; vooral onder die menschen, die niet naar boven konden en niet naar onderen wilden, wier gansche bestaan als in de lucht begon te zweven voor wie de zin van het leven zelf verloren scheen te gaan. Juist die menschen zijn gemakkelijk overal toe te krijgen, ook tot politiek en sociaal messianisme, zooals een wanhopige zieke ten slotte naar elken welsprekenden kwakzalver loopt. Wij zien tegenwoordig trouwens ook op godsdienstig gebied een overeenkomstig verschijnsel; de opvatting, dat weldra de Christus zal komen, heeft zich onder tallooze kleinburgers en proletariërs vanuit Amerika en Europa tot in Australië en

Z.-Afrika toe verspreid. Men heeft algemeen — en terecht — het gevoel, dat een tijdperk van wereldcrisis is aangebroken, dat er voor „deze wereld" geen uitkomst meer is; moe geworden van den strijd, gaat men het van een Verlosser hopen, het verwachten van een Ander. En in zulk een toestand was een groot deel van het italiaansche volk geraakt, en Mussolini wist op even brutale als geniale wijze daarvan gebruik te maken, om de massa op messianistische wijze met groote en grootsche politieke en sociale beloften te paaien. Dat ging zoover, dat als men thans in Italië het oorspronkelijk program der fascisten wil raadplegen, waarvoor zij eens naar Rome zijn opgetrokken, men dit niet meer kan vinden, omdat het niet meer gepubliceerd mag worden! Er is dan ook niets van terecht gekomen. Maar onder de hand liep de massa reeds mee: ze was er in gevlogen....

De heerschende klasse — individueele uitzonderingen daargelaten — geloófde eigenlijk niet. Zij had dat nieuwe geloof der massa niet voor zichzelf, maar voor anderen noodig. Ook dat vinden wij op het gebied van den godsdienst terug. Wanneer een heerschende klasse ontdekt, dat een messias succes heeft, probeert zij zijn succes uit te buiten voor haar eigen doeleinden, en wordt die messias voor háár wagen gespannen. Zoo hebben wij thans nog een christelijken Messias, die voor de wagens van vrijwel alle imperialismen wordt gespannen. Dat is al begonnen 300 jaar na Christus, toen de verbinding van Staat en Kerk tot stand kwam. In het Romeinsche Rijk was een steeds grooter massa ellendigen, die alles verwachtte van de welluidende beloften van het christendom, en toen bleek, dat het christelijke geloof die massa ging meesleepen, kwam een pakt tusschen de heerschers en de priesters tot stand. Zoo werd hun Christus de groote Verleider, die de massa tot slaven der heerschende klasse moest maken.

Op een andere manier zien wij nu hetzelfde in Italië gebeuren. Een maatschappelijke en politieke messias krijgt een gemartelde massa mee en allerlei onbevredigd en phantastisch jong volk, en wordt gebruikt door een klasse, die hem veeleer veracht, die persoonlijk niet in hem gelooft, *maar die hem nu eenmaal gebruiken moet*. Zoo komt Mussolini als een moderne Verlosser in dienst der heerschers te staan. Er wordt een nieuw apocalyptisch geloof gekweekt, weldra met hulp van een groot deel der christelijke priesters, die het vak kennen, zoodat het in kleine plaatsen in Italië meermalen voorkomt, dat men op het altaar ziet geplaatst aan den eenen kant een beeltenis van Christus of Maria, en aan den anderen kant een van Mussolini [1]). Hoe ontzettend dit alles ook zij, wij moeten goed begrij-

[1]) Overeenkomstigs in Duitschland. De „Neue Zürcher Zeitung" van 4 Juni 1934 (no. 1001) meldt, dat in verschillende luthersche kerken afbeeldingen

pen, uit welk een onmetelijk leed dergelijke dwalingen zijn geboren. Wij moeten begrijpen, dat de massa tot dergelijke dingen niet komen zou, als zij niet tot het uiterste gemarteld was door allerlei sociale omstandigheden, die ze niet beheerschen kan noch voorzien. Vooral dit is belangrijk: dat de massa die toestanden niet overzien kan en niet beheerscht. Juist daarom geeft ze zich zoo gemakkelijk aan „den Leider" over.

Tegelijkertijd was Mussolini de man, die ten opzichte van het buitenland allerlei vraagstukken op te lossen had. Het italiaansche imperialisme was tekort gekomen na den wereldoorlog; het had niet genoeg resultaten behaald. Ook in dat opzicht kreeg de Leider een taak: hij werd door de italiaansche heerschende klasse bestemd tot den man, die Italië tot eenheid en macht, en daartoe de schrik in de wereld moest brengen. Want de terreur geldt in het imperialisme niet alleen het binnenland, maar ook het buitenland. In de onderhandelingen tusschen groote staten is immers ieder land zooveel waard, als het militaire en strategische macht heeft; is iedere hand zooveel waard, als ze vingers heeft om een vuist te zetten. Alle internationale onderhandelingen hebben altijd weer tot achtergrond de militaire en navale macht van de betrokken staten; voor zoover een staat die macht niet heeft, spreekt hij in de praktijk nauwelijks mee. Na den wereldoorlog had Mussolini vooral ook deze functie te vervullen ten opzichte van het buitenland: de nationale macht zoodanig op te drijven, dat Italië niet langer beschouwd kon worden als een tweede-klas, maar beschouwd moest worden als een eerste-klas-mogendheid. Vandaar die geweldige bewapening, dat concurreeren op het gebied van leger, vloot en luchtvloot, de moderne krijgstechniek, enz.

In Duitschland

was het geval weer anders. Ook daar was een binnenlandsch en een buitenlandsch probleem, maar het binnenlandsche probleem was betrekkelijk bijkomstig ten opzichte van de verhoudingen tot het buitenland. Duitschland was als imperium letterlijk in elkaar getrapt, en dat was juist gebeurd, nadat men voor vier jaar nog had gehoopt, dat men Parijs zou gaan bezetten; dat was gebeurd, nadat gedurende eenige generaties een nationale ideologie was gekweekt, waardoor men verwachtte, dat het Duitsche Rijk een gebied zou beheerschen van de Noordzee tot aan Bagdad; nadat vanuit Pruisen Duitschland ten slotte geheel vermilitariseerd was.

Dit was de opvatting van het duitsche imperialisme, dat het geheel Europa, en misschien zelfs de geheele wereld zou be-

van Hitler op het altaar staan. Zelfs Hitler blijkt dit echter ongewenscht te vinden, daar het aanleiding is geworden tot hevige twisten tusschen de fanatiekste vereerders van dezen nieuwen Heiland en hen, die meenen hier te doen te hebben met lastering van den ouden, christelijken Verlosser.

heerschen. Gedragen door een dergelijke opvatting, waren niet alleen een groot deel van de duitsche burgers, maar zelfs van de duitsche socialisten, in den oorlog gegaan. Van al die verwachtingen was echter niets terecht gekomen. Duitschland was letterlijk gebroken, de koloniën waren afgenomen, het vaderland in stukken gescheurd; het volk werd eindeloos gemarteld, lichamelijk en geestelijk, en schandelijk beleedigd. De vrede van Versailles was zoo, dat psychisch en physisch de duitschers inderdaad grenzeloos hadden te lijden.

Tegelijkertijd deden zich ook daar allerlei maatschappelijke verschijnselen voor, in het bizonder van kapitaals-onteigening, ten gevolge waarvan een nieuw soort middenstand ontstond, die niet meer beschikte over eigen arbeidsmiddelen, maar geheel afhankelijk was van het kapitaal der heerschende klassen in binnen- en buitenland; ontstond een middenstand, die ging verproletariseeren en niet wilde verproletariseeren, terwijl tengevolge van de werkloosheid een angstig groot deel van het proletariaat in een staat van onuitsprekelijke ellende geraakte. De russische revolutie had teleurgesteld, de tweede Internationale had teleurgesteld, en uit dat alles werd ten slotte geboren een toestand van wanhopigheid, die deed uitzien naar een messias. Men had, zoo heette het in haast alle kringen, behoefte aan „een grooten man". Daar komen nog allerlei andere quaesties bij, betrekkelijk bijkomstig in verhouding tot deze, en zoo is Hitler in staat geweest met tal van brutale leugens, vermengd met eenige zeer handig ingevlochten waarheden de groote massa van het duitsche volk bezeten te maken door een nieuw messianisme.

De meesten van u, die, in welke kringen van Duitschland ook, vrienden hebben, weten dat de duitschers van elke richting en van elke partij eigenlijk reeds lang zeer nationalistisch zijn geweest. Zij, die sedert jaren de duitsche politiek aandachtig bestudeeren, weten, dat het nationalisme er niet alleen in de tweede, maar ook in de derde Internationale is doorgedrongen, en dat omstreeks 1925 de tweede en de derde Internationale concurreerden in nationalisme om de groote massa me krijgen en met ideeën aankwamen van een nationalen bevrijdingsoorlog, een oorlog tegen het verdrag van Versailles, en zoo een socialisme bevorderden, dat in de eerste plaats nationalistisch, en daarnaast nog slechts min of meer socialistisch was. Een ding is zeker: het was vóóral nationalistisch.

Hitler was dus reeds voorbereid door het duitsche socialisme en communisme. We constateerden zoo juist na den wereldoorlog in Duitschland een concurrentie in nationalisme bij de verschillende socialistische richtingen. Maar eigenlijk begint het duitsche „nationaal-socialisme" veel vroeger! Wanneer in 1914 de duitsche sociaal-democratie de hand uitstrekt naar den Keizer, en de Keizer naar de sociaal-democratie, er Gods-

vrede wordt gesloten, wat hebben wij dan anders dan nationalisme maal socialisme, is gelijk nationaal-socialisme? Wat was het trouwens anders dan nationaal-socialisme, wanneer in ons land Troelstra in 1914 uitriep, dat de nationale belangen de nationale geschillen overheerschen? Want op dat oogenblik zelf werd de klassenstrijd opgeheven; op dat oogenblik zelf werd het internationalisme opgeheven; op dat oogenblik zelf werd het socialisme nog slechts een bijkomstigheid ten opzichte van de kapitalistische natie, het nationale kapitaal, het nederlandsch imperialisme. Wat was het anders dan nationaal-socialisme, toen de sociaal-democraten in Duitschland al meer verwachtten van Hindenburg, den nationalen krijgsheld, die ten slotte de redding zou brengen tegen de fascistische bedreiging? Wat was het anders dan nationaal-socialisme, toen de duitsche socialisten zich in 1918 afkeerden van de russische revolutie, ofschoon die toen nog een werkelijke wereldbeweging vertegenwoordigde, en zij zich vereenzelvigden met de burgerlijk-nationale republiek van Ebert? Ebert en Noske — die traden toch eigenlijk precies zoo op tegen de revolutie als Hitler en Goering dat tegenwoordig doen! Wat is dat alles anders dan min of meer socialistisch getint nationalisme, waarvan het socialisme steeds meer bijzaak en het nationalisme al meer hoofdzaak werd?

Daarom kon de duitsche massa zoo gemakkelijk in die bedenkelijke richting gaan, nog afgezien van den pernicieuzen invloed van het luthersche geloof en het pruisische militarisme.

Bezien wij nu het fascisme verder in verschillende landen, dan komen wij nog tot eenige andere conclusies, al dadelijk tot deze: de burgerlijke klasse heeft twee vormen van

democratie

gebruikt en uitgewerkt in haar strijd tegen de feodale machten, tegen den adel en de geestelijkheid: het parlementarisme op politiek gebied, en op maatschappelijk gebied de vrijheid van denken, van spreken, van geweten, van organisatie enz. De bourgeoisie heeft dat alles zoo lang beschermd en bij het volk vrijgelaten — ja het zelfs aan min of meer vijandige richtingen toegekend — als dat in haar eigen voordeel was. Zij wist o.a. haar maatschappelijk stelsel te handhaven, door een groot deel van de socialistische beweging in haar parlementarisme op te vangen, als een visch in een fuik. Maar waar zij ontdekte, dat de maatschappelijke democratie voor haar gevaarlijk begon te worden, en de weg van 't parlementarisme haar te omslachtig werd, besloot ze eenvoudig, deze middelen te beperken en eventueel geheel op te heffen en langs andere wegen de instandhouding van haar stelsel te bevorderen. Dat ging natuurlijk het gemakkelijkst met de politieke democratie, omdat

die in werkelijkheid zoo weinig beduidde: zij was ten opzichte der maatschappelijke werkelijkheid iets zuiver formeels. Die politieke democratie werd meer en meer iets omslachtigs, iets onhandigs voor de beoogde doeleinden van het imperialisme, en toen ze al te omslachtig en al te onhandig werd, werd ze opzij geschoven. Wat dat betreft, behoeven wij overigens niet zoo weemoedig te zijn. Welbeschouwd kunnen wij het fascisme slechts dankbaar wezen, dat het aanschouwelijk onderwijs heeft gegeven omtrent het feit, dat *de politieke democratie geen werkelijke macht* is. Want het parlementaire stelsel werd eenvoudig opzij geschoven, afgemaakt, het bestond niet meer en het kapitalistisch leven ging verder! Om te voorkomen dat men zegt, dat we de dingen hier eenzijdig uit anarchistisch standpunt beschouwen, willen wij onderzoeken, wat zelfs van roomsch-katholieke zijde reeds vastgesteld is aangaande het parlementaire stelsel. Jammer genoeg, moet deze conclusie nog in een groot gedeelte van de moderne arbeidersbeweging doordringen!

Rector Bots, Pr. verhaalt in „Het Fascisme, een oude Dwaling in en nieuw Kleed" (Hoorn 1933), dat Mgr. Kordac van Praag, wiens democratische gezindheid boven alle verdenking verheven is, in een herderlijk schrijven aan het eind van 1930 over het parlementarisme gezegd heeft, dat de parlementen vaak slechts optreden als dekmantels voor de heerschappij der geldmagnaten, zooals nog is gebleken uit het proces tegen den new-yorkschen bankier John Pierpont Morgan. „Dit proces toont allerduidelijkst, in wier handen de draden van het democratische staatsapparaat van de Vereenigde Staten ten laatste samenkomen."

Bank- en beursmagnaten bepalen ten slotte het lot der volken. Heeft trouwens MacDonald niet erkend, dat een moderne regeering niets doen kan tegen den wil der groote banken. Wie beslist dan? Toch niet het parlement! Wie bepaalt dan het lot des volks? Toch niet het volk zelf!

Niet gekozen volksvertegenwoordigers zijn het, die de geschiedenis van den z.g.n. democratischen staat bepalen, maar steeds weer de financieele en industrieele grootmachten.

Maar het fascisme gaat verder. Niet alleen schaft het zekere politieke instellingen af, die het niet meer gebruiken kan, maar het tast ook de maatschappelijke democratie, „de burgerlijke vrijheden" aan, voorzoover het die te gevaarlijk acht voor de bestaande orde. Het grijpt bovendien op

feodale machtsmiddelen

terug. Dat is punt twee, dat we moeten vaststellen. Het grijpt terug op de inquisitie, op de censuur, en op de terreur, op al die middelen, die men meende, nog kort geleden, dat in den tegenwoordigen tijd nauwelijks meer zouden kunnen terugkomen. Voor dengene, die dieper had gezien, was het in zooverre niets nieuws, als dit reeds was gebleken tijdens den wereldoorlog. Tijdens den wereldoorlog hebben wij meermalen openlijk geconstateerd, dat wanneer het spant in staat en maatschappij, dan komt eerst de staat van oorlog, en daarna de staat van beleg. En de staat van beleg is eigenlijk dit: dat alle grondwettelijke rechten worden opgeheven, omdat men in een buitengewonen toestand verkeert, en alle beslissingen komen in handen van de militaire overheid. De staat van oorlog houdt in, dat de burgerlijke rechten als zoodanig zijn afgeschaft en de militaire overheid als volstrekte diktator kan teruggrijpen op het brute geweld, tot op het standrecht toe. *Als de omstandigheden kritiek worden, wordt de staat absoluut.* Wij hebben er vroeger, tijdens den wereldoorlog, dan ook op gewezen, dat het niet juist is om te denken: de Katholieke Kerk is voorbij, dus zijn de inquisitie en de censuur voorbij. De dagen van de Katholieke Kerk zijn voorbij, maar de inquisitie en de censuur zijn overgegaan op den Staat. Reeds in Spanje was de inquisitie aan het einde van de middeleeuwen officieel wel is waar in dienst van de Kerk, maar ze werd gebruikt door den Staat, ze was een machtsmiddel van de heerschende klasse, en overal, waar de Katholieke Kerk werd verdreven in de westersche landen, werd in beginsel de Staat absoluut, en nam hij de machtsmiddelen der Kerk, inquisitie, controle van onderwijs, geweten, enz. censuur en terreur over, en zette die middelen als een stok in den hoek, om ze te gebruiken, wanneer het noodig zou zijn, wanneer de omstandigheden het eischten. Zoo was het in de Kerk ook altijd gegaan: zoolang alle geloovigen zich als een tam, blind paard, of wilt ge, ezel, bij den toom lieten leiden, paste de Kerk ze evenmin toe! Waar nu de nationale en internationale toestanden van verschillende landen op het oogenblik haast even gespannen en moeilijk zijn als tijdens den wereldoorlog, daar is het te begrijpen, dat de officieele machten ertoe overgaan een *permanenten staat van beleg* over de volkeren uit te breiden, zij teruggrijpen op de feodale machtsmiddelen en dat de burgerlijke parlementaire en maatschappelijke democratie steeds meer worden uitgeschakeld.

Daar komt nog bij, dat de burgerij zelf al lang geleden den

godsdienst van den Staat

heeft gesticht. Het is niet waar, dat het fascisme met zijn staatsabsolutisme iets nieuws brengt. Het zet daar mee eigenlijk slechts een traditie voort, die reeds duidelijk aan den dag is getreden tijdens de fransche revolutie. De fransche revolutie liep weldra uit op een volkomen staatsabsolutisme, dat zijn hoogtepunt bereikte in Napoleon. De toestand van Frankrijk in die dagen doet denken aan die in Italië tegenwoordig: de

natie zat nog niet goed in elkaar. Wij hooren dan ook een reeks uitspraken als deze: We moeten „franschen" vormen; we moeten een eenheid, „een natie" krijgen; we moeten „een algemeenen, nationalen staat" stichten; „de staat staat boven den burger, gelijk de burger staat boven den mensch"; „we moeten een staatsgodsdienst stichten". Ziedaar de opvattingen, die in Frankrijk golden, toen Frankrijk een moderne nationale eenheid moest worden, en thans hooren we precies dezelfde opvattingen in andere landen, waar men zoo ver nog niet is, of waar de politieke en oeconomische macht van de burgerklasse worden bedreigd. De Staat zet zich absoluut in, nu het gaat om alles of niets.

Hieruit volgt dan weer, dat de heerschersklasse in de verschillende landen niet zoozeer gelooven in Hitler, in Mussolini, in Dollfuss, in Pilsoedski enz. als messiassen, doch zij gebruiken Hitler, Mussolini, Dollfuss, Pilsoedski enz. als verleiders en misleiders, als rattenvangers van Hamelen, die zoo fluit moeten spelen, dat de groote massa erdoor betooverd wordt en meegesleept om opgesloten te worden onder de gewelven der heerschende klassen, in de nationalistische-, kapitalistische-, imperialistische staatsgevangenis. Hitler, Mussolini, Dollfuss enz. zijn als persoon van het fascisme

het wezenlijke niet,

en wij moeten zelfs niet te veel aandacht aan die heeren besteden. Want dan zijn we even messianistisch als de anderen, alleen zijn wij niet pro-messianistisch, maar anti-messianistisch, doch we gelooven wel degelijk, dat het in „den grooten man" zit! Dat is echter niet juist, want als die man verdwijnt, komt er een andere man, of er komen er twee en drie, of tien. Het wezenlijke is niet die een, twee of drie mannen, maar de methode, die er aan ten grondslag ligt. En in die methode komt tot uiting een poging van de heerschersklasse om zich door feodale machtsmiddelen en voor-feodale misleidingsmiddelen aan te passen aan de politieke en economische behoeften van het oogenblik. Daar men nu eenmaal in een noodtoestand verkeert, neemt men, zooals het openlijk heet, zijn noodmaatregelen.

Het fascisme is om zoo te zeggen een wanhoopsmaatregel van de heerschende klasse, waarbij zij zelf weer van de wanhoop der groote massa gebruik maakt, om ten slotte toch nog haar gezag en haar macht en haar heerschappij te handhaven. En dat fascisme gaat zoo gemakkelijk verder, omdat het juist samenvalt met een oeconomische periode, die — dat behandelen we vanavond niet, maar het punt is bekend — overal drijft naar „autarkie": het systeem van zich afsluiten achter hooge, zwaarbewapende tolmuren binnen eigen nationalen kring, waarbij men probeert zoo veel mogelijk in eigen behoeften te voorzien, in de eerste plaats met het oog op een volgenden oorlog. Het fascisme is mede een onderdeel van den grooten imperialistischen strijd tusschen de verschillende naties, en hoe meer het in en om de verschillende kapitalistische naties gaat spannen, hoe meer men daar tot fascistische maatregelen overgaat.

Ook al dadelijk hier,

in Nederland.

Natuurlijk neemt het in Nederland, dat zelfs niet aan den wereldoorlog deelnam tenzij om zakelijk oorlogswinst te maken, andere vormen aan. In de eerste plaats is alles hier nu eenmaal altijd tammer, ten tweede geveinsder — er moet altijd een godsdienstig sausje over — ten derde voorzichtiger: wij zijn altijd bezig, „de kat uit den boom te kijken" — dat hoort nu eenmaal alles bij den aard van Nederland en het nederlandsche volk — vgl. het portret van Mussert slechts met dat van Mussolini. Nederland is een klein volkje gelegen tusschen groote wereldmachten, dat tegelijkertijd een geweldige imperialistische mogendheid is.

Aanvankelijk scheen het fascisme hier niet zoo te zullen doordringen. In alle kringen en alle richtingen op politiek en economisch gebied veroordeelde men het. De bladen, ook de burgerlijke, deden niet anders dan zich uitputten in critiek op Hitler en op Mussolini. Maar dat is veranderd. In de eerste plaats toen bleek, dat het met het „socialisme" dier nationale messiassen niet zoo'n vaart zou loopen. Doch vooral sinds het oproer op „De Zeven Provinciën". Het oproer van „De Zeven Provinciën" heeft een zeer groote beteekenis voor de geschiedenis van het nederlandsche kapitalisme, omdat toen de heerschersklasse zich bewust is geworden van het gevaar, waarin ze verkeerde, bewust van het feit: „als wij het nu nog verder laten gaan met onze democratie en onze sociaal-democratie, en ons anti-militarisme en ons communisme en ons anarchisme, met onze vrijheid en onze blijheid, dan dondert het gansche hollandsche Imperium in elkaar". Want „wij zijn niet eens meer zeker van de vloot!" Toen is er onmiddellijk gezegd: „er moeten maatregelen genomen worden". En men kwam daartoe zoo gauw, omdat Nederland, als imperialistische macht beschouwd, in zeer kritieke omstandigheden verkeerde.

Wie iets begrijpen wil van de toestanden in Nederland moet niet denken, dat de hollandsche politiek wordt bepaald vanuit den Achterhoek of vanuit Groningen of Maastricht, of zelfs vanuit Den Haag of Amsterdam; *de hollandsche politiek wordt bepaald vanuit Indonesië.* Nooit zult u iets kunnen begrijpen van de politiek van Nederland en van den toestand van het nederlandsche volk, als u een oogenblik vergeet, dat Nederland een groot imperialistisch rijk is, waarin, zooals in nederlandsch

fascistische kringen wordt gezongen, de zon nooit ondergaat. Nederland met zijn 8 millioen inwoners, dat heerscht over 65 millioen gekleurden in Indonesië, en dan hebben we ook nog zoo'n aanhangsel in West Indië — dat is het Rijk, dat is het groote Nederlandsche Rijk, dat in drie werelddeelen ligt. En dat groote Nederlandsche Rijk heeft zijn zwaartepunt aan den anderen kant van den aardbol, tusschen den Indischen en den Stillen Oceaan. Daar ligt het nederlandsche imperialistische gebied, en daarop is de grootheid van Amsterdam al dadelijk gebouwd. Amsterdam heeft als een lamp de glorie van zijn licht uit het bloed Indonesië opgetrokken, althans voor een groot gedeelte. Holland als koloniale mogendheid is een imperialistische mogendheid, en het lot van Holland hangt samen met het lot van Indonesië. Welnu — de toestand van Indonesië in het water is volkomen gelijk aan dien van België op het land. Zooals België lag tusschen de drie groote mogendheden in het westen, Engeland, Frankrijk en Duitschland, en dientengevolge bij een eventueel conflict er in moest raken, en uit behoefte om gedekt te zijn, in de schaduw moest leven van het machtige Frankrijk, zoo is het met het Rijk der Nederlanden aan den anderen kant van den aardbol: ook Indonesië is een neutraal gebied tusschen groote mogendheden, en wanneer ginds oorlog zal komen, zal dat neutrale gebied vrij zeker worden meegesleept. Evenals België ligt tusschen Frankrijk, Engeland en Duitschland, ligt Indonesië tusschen Groot-Brittannië, Frankrijk, de V. S. en Japan, en waneer zijn neutraliteit niet kan gehandhaafd worden, zal een van de groote machten het aangrijpen. Het oorlogsgevaar dreigt op den Stillen Oceaan dag en nacht. Een van de meest onrustige plaatsen ter wereld is juist op het oogenblik die „Stille" Oceaan. En daarom moet het hollandsche imperialisme, om Indonesië te kunnen verdedigen, zeker zijn van het leger en van de vloot; het moet daarvan niet minder zeker zijn, om de onderworpenen in het „nationaal" of nederlandsch verband te houden. En toen men nu ontdekte, dat het met die vloot en met dat leger zoo'n beetje afgeloopen was, dat er een geest ontwaakte, die het machtsapparaat tegenover den binnenlandschen en buitenlandschen vijand machteloos dreigde te maken, besloot men eenvoudig, tot drastische maatregelen over te gaan. Men moest nu eenmaal aan de wereld toonen — in de eerste plaats aan het Britsche Rijk, dat in het oosten evenzeer op Nederland rekent, als Frankrijk op België in het westen — dat men wel degelijk nog wat „mans" was!

Tegelijkertijd kwam in Duitschland het fascisme op; het werd dreigend aan de nederlandsche grens. Dus vanuit burgerlijk imperialistisch en nationalistisch oogpunt was men genoodzaakt te zorgen, dat men „zijn zelfstandigheid kon handhaven" tegenover het „barbarendom uit het Oosten", en begon toen overeenkomstig barbaarsche methoden toe te passen, opdat Nederland in

staat zou zijn, zijn oeroude democratie te verdedigen! Zoo zien wij, dat de vrijheid van drukpers, de vrijheid van spreken, van vergaderen, organiseeren, enz. meer en meer gevaar beginnen te loopen; langzaam maar zeker siepelt de vloed van het fascisme door onze dijken binnen.

Dat wordt echter daarom zoo weinig door het nederlandsche volk bemerkt, omdat wij een minister-president hebben, die zijn functie uitoefent als een echte goochelaar: terwijl hij met de eene hand het fascisme voortdurend afwijst, past hij met de andere steeds meer fascistische methoden toe. Zulke heeren zijn eigenlijk veel gevaarlijker dan duidelijke fascisten!

Colijn is trouwens een van de bekwaamste mannen, die wij ons kunnen denken, en daarom politiek zoo gevaarlijk, omdat hij leider is van de Anti-Revolutionnaire Partij en tevens vertegenwoordiger van het olie-kapitaal: de Royal-Dutch Shell. Dit past reeds min of meer in de sfeer van het messianisme. U weet, dat „messias", of het op ware of andere verlossers slaat, feitelijk „gezalfde" beteekent; Colijn is, om het oudtestamentisch uit te drukken, „met olie gezalfd". Hij was dat al min of meer, toen hij in Indonesië nog in gouvernementsbetrekking was! Door liberale en andere bladen werd in die dagen opgemerkt, dat dat niet netjes was, het eigenlijk niet te pas kwam, enz. [2]). Tegenwoordig schijnt dit alles vergeten: andere tijden, andere zeden! Colijn wordt thans door de „Nw. Rott. Courant" en „Handelsblad" als Nederland's „groote man" niet minder geëerd, dan door de gereformeerde en roomsch-katholieke pers. Toch is hij de incarnatie van het steeds inniger verband tusschen het engelsche olie-imperialisme en het nederlandsche. Hij vliegt zelfs tusschen Den Haag en Londen, en Nederland en Indonesië ostentatief heen en weer [3]). De buitenlandsche pers stelt dan ook onomstootelijk vast, dat hij blijkbaar niet wil, dat de olie op Borneo en N.-Guinea in handen van Japan komt, dat „Nederlandsch-Indië een schakel vormt in het militair-strategisch geheel, dat van Indië naar Australië loopt". Welnu, voorzoover Colijn en de zijnen niet willen, dat Japan over de olie van Borneo en N.-Guinea beschikt, is hij, negatief, bezig, den oorlog mee voor te bereiden. Hij rekent trouwens voortdurend met de noodzakelijkheid de „nationale defensie" in.. het verre Oosten, en de nederlandsche militaire en militaristische pers verklaren, dat dit in de eerste plaats verband houdt met wat dreigt op en om den Stillen Oceaan. In zooverre vervult deze als „van god gegeven leider" geprezene

[2]) Zie A. L. Constandse, *Van Calvijn tot Colijn*. De Albatros, Den Haag, 1933.

[3]) Colijn's vlucht naar Indonesië was officieel afgekondigd, toen bovenstaand werd uitgesproken. Op het laatste oogenblik moest hij er echter uit andere politieke overwegingen van afzien, en zond een plaatsvervanger, wat aan het wezenlijke niets verandert.

— al weer een symptoom van messianisme! — een uiterst bedenkelijke funktie. Inderdaad verkeert door dit alles het nederlandsche volk in permanent oorlogsgevaar!

Het fascisme gaat dan ook in Nederland langzaam maar zeker verder, en men zou een lijst kunnen opstellen, ik weet niet hoe lang, van feiten, waaruit blijkt, dat de vrijheid van het woord, vrijheid van drukpers, vrijheid van denken, vrijheid van vergadering, vrijheid van organiseeren steeds brutaler wordt aangetast, en het asylrecht van overheidswege geschonden; dat ten opzichte van socialisten, communisten, anarchisten, radicale pacifisten en anti-militaristen al meer den staat van oorlog en beleg wordt toegepast.

Er kwam zelfs een verklaring van de Regeering, dat degenen, die opruien, tot dienstweigering b.v., strenger moeten worden aangepakt dan degenen, die schuldig zijn aan diefstal. Diefstal is dan ook niet zoo erg in deze maatschappij. Veel erger is, schuldig te zijn aan „opruiing", al wil dit zeggen: opwekken tot trouw aan menschelijkheid en geweten.

Dat wij hier dus niet te doen hebben met een abnormaal iets, maar met

een normaal verschijnsel

in de ontwikkeling van het kapitalisme, is een der eerste dingen, waarvan wij ons bewust hebben te worden, wanneer het over fascisme gaat. Wanneer er iets nieuws in de geschiedenis verschijnt, denken de menschen altijd, dat het „abnormaal" is, doch dikwijls is het slechts abnormaal, omdat zij er nog niet aan gewoon zijn. Hoe vreemd het fascisme zich ook voordoet, het hoort wezenlijk bij de tegenwoordige maatschappij, waaruit het organisch is voortgekomen; het hangt samen met een staatsvergoding, — het hangt samen met een opvatting van de natie, — die zelfs doorgedrongen waren in een groot deel van het socialisme. Het kon niet anders dan zoo komen. En het zal verder gaan, tenzij het ergens op stuit. Nog steeds heet Frankrijk b.v. „de loopgraaf van de democratie". Daar, met den rug tegen den Atlantischen Oceaan, had de democratie zich ten opzichte van het gansche vasteland van Europa teruggetrokken, en zou zij zich verdedigen. Maar thans begint men in Frankrijk reeds de rechten van het parlement aan te tasten, de vrijheid van het woord aan te tasten, en de anti-militaristen strenger te vervolgen. Dat komt omdat Frankrijk, bovendien door Duitschland opnieuw bedreigd, op het oogenblik in een toestand geraakt, waarin het moeite krijgt met zijn financiën, waarbij leger en vloot onbetrouwbaar blijken te worden, terwijl de oeconomische crisis doordringt en de werkloosheid toeneemt. De kleine burgers beginnen te beven — en ze vormen in Frankrijk een machtigen faktor. Dat zijn de verschijnselen, die voorwaarden zijn voor de ontwikkeling van het fascisme.

Goed beschouwd, is het fascisme even normaal in de ontwikkeling van het moderne kapitalisme, als het imperialisme: het is eigenlijk zelf een vorm van imperialisme! *Het fascisme is naar binnen geslagen imperialisme.* Dezelfde houding, die het imperialisme tegenover de bevolking van veroverd gebied, wingewesten en koloniën aanneemt, neemt het thans ook naar binnen aan. Anders gezegd: onder het fascisme worden de blanken door hun eigen regeeringen net zoo behandeld als de gekleurden in de koloniale gebieden: de democratie wordt afgeschaft en met de burgerlijke vrijheden is het gedaan. Fascisme is imperialisme, dat naar binnen slaat, om zich ook naar buiten des te sterker te kunnen handhaven.

Een van de redenen, waarom het fascisme zoo gemakkelijk kan doordringen in de moderne arbeidersbeweging, wanneer de arbeiders ontdekken, dat ze er niet kunnen komen langs den traditioneelen weg, is voorts het feit, dat in die kringen zoo sterk

de leiders-ideologie

naar voren is gebracht. Het socialisme heeft meer dan eenige andere beweging de leiders naar voren gebracht: onze Marx, onze Lenin, onze Stalin, onze Kautsky, onze Troelstra, enz. Wat zegt de leider? Hoe denkt de leider er toch over? En tegelijkertijd is er een

partij-ideologie:

de Partij gaat boven alles; er is eigenlijk maar één Partij, en alle andere menschen, die niet van DE Partij zijn, worden beschouwd als minderwaardig. Overal waar de sociaal-democratie de meerderheid had, werden alle menschen, die niet tot DE Partij behoorden, als minderwaardigen aangezien, en min of meer behandeld. Nog sterker zien we dat in Rusland, het land van één Partij, waar twee soorten menschen bestaan: die lid zijn, en geen lid zijn, uitverkorenen en verdoemden, zou men bijna zeggen. Dat geloof in de Partij, dat stelsel van de ééne Staatspartij, is van het bolsjewisme op het fascisme overgegaan. Zoo werd alom steeds meer een geestesgesteldheid gekweekt, waarin men meende, dat als het de eene Partij niet was, dan moest het een van de andere zijn; men zocht het als geloovigen in de eene kerk of in de andere. Telkens zag men menschen van den eenen Leider naar den anderen, en van de eene Partij in de andere overloopen.

Wij kunnen zelfs zeggen, dat het fascisme met de sociaal-democratie en met de partijen van de derde Internationale in menig opzicht geestelijk verwant is, en dat dáárom deze partijen er zoo moeilijk iets principieels tegenover weten te stellen. Vooral de tweede Internationale is zoo machteloos, omdat ze zoo sterk aan het nationalisme vast zit; niet in staat is, met

de burgerlijke tradities te breken. En voorzoover het bolsjewisme zich meer en meer op het russische volk en op het russische staatskapitalisme terugtrekt, en dit van boven af aan de massa oplegt en het gewelddadig handhaaft, heeft het ondanks betere strekkingen reeds bedenkelijke fascistische allures. Men ziet zelfs een natuurlijke neiging van verschillende fascismen om met het bolsjewisme in politiek en economisch opzicht te gaan samenwerken, en de moderne imperialist bewondert juist in Rusland het „sterk gezag". Zelfs wanneer men in de socialistische wereld plannen begint uit te werken om tegenover het fascisme wat anders te stellen, komt men uiterst moeilijk van de staatstraditie los. Een van de meest respectabele en sympathiekste vertegenwoordigers van de tweede Internationale, Hendrik de Man, heeft een plan uitgewerkt en is bezig het te propageeren, om practisch zoo spoedig mogelijk tot socialisme te komen. Al zijn maatregelen zijn echter gehecht aan den bestaanden staat, inplaats dat hij slechts uitgaat van de maatschappij; inplaats van de dingen te willen socialiseeren wil hij ze

nationaliseeren;

inplaats de dingen aan de menschen zelf te brengen, geeft hij ze over aan den staat. Hij zegt wel, dat het zijn bedoeling is, dit als een voorloopige maatregel te doen, en dat hij wezenlijk zijn plan op internationale verhoudingen heeft gericht, maar voorloopig zit het aan den staat vast, en wel zoozeer, dat als het plan zou doorgaan, de belgische staat nog grooter macht zou krijgen en zoo tegenover het binnenland en het buitenland machtiger zou komen te staan, waardoor de overgang tot den fascistischen staat des te gemakkelijker zal wezen.

In India heeft men dit gevaar gelukkig opgemerkt. Gandhi heeft het zelfs beseft, en iemand, die het veel sterker beseft, is de jonge Nehroe. Nehroe heeft ontdekt, dat als men in India met zijn nationalisme niet oppast, men eenvoudig een nieuw fascisme zal stichten, en daarom heeft hij in India een nieuwe leuze aangeheven: wij kunnen in India alleen verder komen, wanneer wij ons niet richten op „nationale onafhankelijkheid", maar onmiddellijk op „internationaal communisme", al is er geen sprake van, dat wij alles, wat het bolsjewisme doet, voor onze rekening zouden willen nemen, en al meenen wij, dat andere strijdmiddelen moeten worden toegepast, hoewel we voor veel, wat in Rusland gebeurt, sympathie en respect hebben. Maar hoofddoel van de indische zelfbevrijdingsbeweging kan slechts internationaal gericht communisme zijn. Men kan zich niet langer tot „nationalisme" beperken. Toen Nehroe kort daarop gevangen genomen werd, heeft Gandhi onmiddellijk de ridderlijkheid gehad, die leuze over te nemen. En dat is van beteekenis, want bij Gandhi bestaat inderdaad het gevaar, dat hij ongewild in een nationalistische koers gesleept wordt. Maar de jonge Nehroe was zooeven nog niet gevangen genomen, of ook Gandhi verklaarde, dat het in India allereerst om „communisme" ging. Dit inzicht is van veel en groot belang.

Het is merkwaardig op te merken, dat tegenover het fascisme wanneer het zich in verschillende landen gaat openbaren, de protestanten, en vooral de katholieken op ideologisch gebied vaak veel betere en degelijker argumenten kunnen naar voren brengen dan de socialisten. Hoe komt dat? Hoe komt het, dat in Duitschland b.v. een vrij sterk

ideologisch verzet

is ontstaan tegen het fascisme van de zijde van de katholieke kerk en van het protestantisme? Dat komt vooral, omdat beide zijn ontstaan in een tijd, toen de moderne staat nog niet of nauwelijks bestond; omdat katholicisme en protestantisme ideologisch samenhangen met een filosofie, ontstaan in het Romeinsche Rijk, toen allerlei nationalismen in elkaar werden opgelost en men op moreel en intellectueel gebied ontdekkingen had gedaan, die men kan samenvatten in *kosmopolitisme, wereldburgerschap, en de idee van de persoonlijkheid.*

Er gaat door de ideologie van het oorspronkelijke christendom een groot beginsel, en dat is de eerbied voor de menschelijke persoonlijkheid, en de Katholieke Kerk stelde daar nog iets anders naast en weldra boven: de theocratie. De theocratie vertegenwoordigde voor haar het geestelijke, dat boven alles gaat. Maar toen de moderne Staat kwam, werd de Katholieke Kerk feitelijk genoodzaakt, dat theocratische beginsel op te geven. De Kerk zei: „Ik ga als zoodanig boven den Staat"; de Staat zei: „Ik ga boven het geweten en boven de Kerk", en de Kerk moest zich buigen. Maar er bleef een oude wrok, en telkens weer kwam er een protest van de Katholieke Kerk tegen het absolutisme van den Staat. Als u het boekje van rector Bots leest, zult u zien, dat er in de katholieke zedeleer een heel ideologisch arsenaal is om, ten minste op maatschappelijk gebied (want, u weet, op geestelijk gebied is het anders!) de vrijheid van de persoonlijkheid te verdedigen. En op andere wijze vinden wij hetzelfde bij het protestantisme. Want de protestanten, vooral de gereformeerden zijn groot geworden in den strijd voor de vrijheid van het geweten, zoowel tegenover de Kerk als den Staat, zij hebben een ideologie (die ze zelf tegenwoordig meest hoonen en lasteren door hun practijk), waarin het geweten en de menschelijke persoonlijkheid in principe boven den Staat worden gesteld. Vandaar, dat we allerlei interessante uiteenzettingen kunnen lezen zelfs in „De Standaard" en andere gereformeerde bladen, waarin men er op wijst, dat het fas-

cisme een groote misdaad is, omdat wij hier te doen hebben met een geestelijke overheersching van een klein deel over het geheel, en waarin men vooral protesteert tegen *de staatsslavernij* van den mensch. De mensch heeft behoefte aan zelforganisatie, eigenleven, de mensch heeft zijn eigen levenskring, waarin de staat niet mag binnendringen; een dwangstelsel beantwoordt niet aan het karakter van den mensch, enz. Doch diezelfde partijen gaan in de praktijk, of ze willen of niet, tot fascistische maatregelen over. Alleen zeggen ze, dat het maatregelen zijn, om het fascisme te voorkomen. Het alles is niets dan theorie, een theorie, die we vinden bij op zichzelf wellicht fatsoenlijke idealisten en kamergeleerden, die ze in belangrijke verhandelingen uitwerken. Maar het heeft niets te maken met

de practijk der christelijke partijen.

Dat is het merkwaardige. Wij kunnen dat in het kort zien, als wij volgen de ontwikkeling van de Anti-Revolutionnaire Partij. Als u teruggaat tot 1890 dan zult u bemerken, dat Abram Kuyper uit naam van de kleine burgerij vooral, protesteert tegen het opkomende groot-kapitaal, tegen de monopolies en tegen het imperialisme, en tegen het absolutisme van den Staat. Dan zult u bemerken, dat Abram Kuyper zegt: de redding kan alleen gezocht worden langs socialistischen weg. Maar als Abram Kuyper eenmaal in de regeering is van een kleinen imperialistischen staat met zeer groote koloniën, en hij dus *uit kracht van zijn funktie* imperialistisch optreden moet, dan breekt hij met zijn vroegere ideeën — dat is „oude plunje" geworden — dan wordt hij de man, die in 1903 door de stakingswetten de arbeidersbeweging poogt te wurgen; dan wordt hij degeen, die in „De Standaard" verschillende uiteenzettingen geeft, die mee den grondslag leggen voor het moderne nederlandsche imperialisme. Hij is een van de eersten geweest, die propaganda maakten voor een machtiger Nederland, en een vloot met dreadnoughts, alsof wij tegen de engelschen òp konden concurreeren. De opvolger van Kuyper was dan ook.... Colijn. De val is duidelijk. De zondeval der anti-revolutionnairen: van Kuyper tot Colijn!

Wanneer u de anti-revolutionnaire literatuur van de vorige eeuw, van Fabius bijvoorbeeld, ter hand neemt, zult u in verhandelingen over germaansch en romeinsch recht en over moderne staatkunde lezen, dat de moderne politiek zich kenmerkt door het absolutisme van den Staat, en met scherpe aanvallen kennis maken op het absolutisme van de politiek van Bismarck; op het stellen van macht boven recht, op het beginsel van ijzer, bloed en geweld. Van dat alles is praktisch vrijwel niets overgebleven, nu wij hier om zoo te zeggen, een olie-president hebben.

Elders is het met het beginselverraad al net zoo. Vele

vrijzinnig-democraten,

heel respectabele en sympathieke mannen, zijn zóó overtuigd geweest van het belang van direkte nationale ontwapening dat hun Partij er een verkiezingsleuze van heeft gemaakt. En alles stemde vlijtig op de vrijzinnig-democraten, omdat men hoopte, dat men zoo weldra zou komen tot ontwapening. Doch thans zien we, dat twee vertegenwoordigers dier Partij deelnemen aan een Regeering, die er op uit is, om, ondanks financieele bezuiniging, de „nationale defensie" te versterken. Wij moeten de ontwapening voorloopig uitstellen, zeggen zij. Dat zegt Hitler ook: Wij zijn bereid te ontwapenen, als ze het allen doen! We zullen wel bezuinigen, maar we zullen tevens zoo goed mogelijk bewapenen. Wij zullen in dat opzicht doen, wat we maar eenigszins kunnen!

En als we komen bij de

sociaal-democraten,

hebben wij van hetzelfde laken een pak: allerlei anti-militaristische leuzen en verklaringen, maar tegelijkertijd een parlementaire politiek, die er toe leidt, dat men kontakt gaat zoeken met de regeering. Wie nauwkeurig de verslagen van de Eerste en Tweede Kamer heeft gevolgd, zal tot de conclusie zijn gekomen, dat er op een zeer gecompliceerde wijze voortdurend onderhandelingen plaats vinden tusschen de regeering en Albarda en de zijnen, die er over gaan, hoe hoog de deur moet zijn, waardoor de heer Albarda als lid van de Regeering zou mogen binnen treden; en dan vindt Albarda die deur nog te laag, en Colijn vindt ze hoog genoeg. Dat is de quaestie, waar men in het parlement meermalen over spreekt. De term is niet van mij, maar uit het officieele verslag. De poort der eere dus, waardoor Albarda mag binnentreden in de burcht der nationale eenheid. In verband met den internationalen toestand geeft Albarda zijn vroeger anti-militarisme prijs; men kan thans in de „Socialistische Gids" lezen, dat de omstandigheden zoo zijn, dat wij van koers veranderen moeten, ons aan den geest der vroegere anti-oorlogs-resoluties niet meer kunnen houden, de nieuwe tijd eischt nieuwe maatregelen, enz. De „dappere ongehoorzaamheid" is opgegeven. Het eens zoo fiere hoofd van Albarda buigt neer: hij kan haast door de deur! Wat is eigenlijk

het pogen van Colijn?

Colijn probeert beurtelings door complimentjes en door hatelijkheden te zeggen, de leiders van de S.D.A.P. te temmen, en geschikt te maken voor een nationale regeering, die noodig wordt als wij in den oorlog zullen gaan, en Albarda blijkt in beginsel reeds bereid, dan den Godsvrede te sluiten om de rest

van „onze democratie" met de meest barbaarsche middelen te verdedigen tegen de barbaren uit Oost Europa en O. Azië [4]).

Colijn schijnt de Johannes de Dooper van Mussert te willen worden. Er is in het Romeinsche Rijk een periode geweest van voorchristelijk christendom; zoo leven wij thans in een periode van voorfascistisch fascisme. Als hier een definitief fascisme komt, is het juist, omdat het evenzoo wordt voorbereid als vroeger in Duitschland. Dat „Johannes de Dooper" is overigens maar beeldspraak. Want eigenlijk geloof ik niet, dat Mussert zelf reeds zoo gevaarlijk is. Op het oogenblik is er een sterke overtuiging bij de heele burgerij, en zelfs bij veel sociaal-democraten, dat als er dan toch een sterke man moet zijn, het Colijn moet zijn. En mijns inziens hebben ze daarin gelijk. Als ik toch imperialistisch en burgerlijk was, had ik liever Colijn dan Mussert. Maar Colijn is een man van een dag, van een jaar of vijf, tien, daarna is het waarschijnlijk met hem uit. En wie komt dan? Dat is de vraag. We moeten niet te veel op Colijn alleen letten. Ik voor mij geloof, dat De Savornin Loman b.v. nog gevaarlijker is; een uiterst bekwaam scherpslijper, vertegenwoordiger van de Christelijk Historische Partij, die voortdurend naar fascistische maatregelen opdrijft, terwijl hij veel meer in verband staat met de hollandsche traditie dan Mussert. Ik zeg niet, dat hij de leider van het nederlandsch fascisme zal worden. Maar dat wij ons niet maar moeten blind staren op Mussert, zonder te merken, dat wij reeds midden in het vóór-fascisme zitten, en dat er een groeiende beweging is van personen en groepen, die naar voren dreigen te schieten om het definitief fascistische bewind in handen te nemen, tenzij op tijd daartegen door de arbeidersbeweging energieke maatregelen worden genomen.

Zooals de toestand nu is, moeten wij intusschen vaststellen, dat het fascisme hier te lande tot nog toe op vrijwel niets stuit. Dat is punt 1 vanavond.

Met dat al dreigt het zelf internationaal min of meer vast te loopen.

Het fascisme stuit tot nu toe hoofdzakelijk op zichzelf. Merkwaardig genoeg! Waar zit dat in? In de eerste plaats hierin,

dat het fascisme zich nooit kan internationaliseeren:

hoe internationaler het wordt, hoe onhoudbaarder het wordt. Daar kunnen we eenige voorbeelden van geven.

Ik heb hier een rede van Mussolini, en daar staat: Dank zij het fascisme is een groot en ongekend lot beschoren aan ons

[4]) Sedert vond te Utrecht het laatste Congres der S.D.A.P. plaats, waar, onder gejuich van de gansche burgerlijke pers, Albarda voor Colijn onmiskenbaar capituleerde, en de Partij weer terugviel tot het standpunt van Augustus 1914. Het internationaal, of liever, bovennationaal gericht antimilitarisme wordt nog slechts gehandhaafd door een minderheid, o.a. door mevr. C. Pothuis—Smit in „De proletarische Vrouw" en Dr. W. Banning in „Tijd en Taak".

Italië. Geen volk gaat boven het italiaansche volk, Rome is de hoofdstad van de wereld, de ware vrede kan slechts een Romeinsche Vrede zijn, Italië moet de eerste zijn op de aarde, op de zee, en in den hemel, in de stof en in den geest; op wijsgeerig, godsdienstig, wetenschappelijk, cultureel en industrieel gebied zal Italië de leiding van de gansche wereld nemen. Doch tezelfder tijd stak Hitler een rede af, waarin hij verklaarde, dat het grootste volk, ooit door de godheid op de aarde geplaatst, het duitsche volk was, en dat het duitsche volk geroepen was op wijsgeerig, godsdienstig, wetenschappelijk, cultureel, artistiek en industrieel gebied de leiding van de gansche wereld te nemen. En zooals Mussolini verklaard had, dat het oude Romeinsche Rijk weer moest opstaan om te heerschen op het land, ter zee en in de lucht, verklaarde Hitler, dat een wereldbeheerschend Duitschland het ideaal is; er moet een rijk van 250.000.000 duitschers komen, heeft hij reeds vroeger in „Mein Kampf" geschreven, ten koste o.a. van Frankrijk. De moeilijkheden zijn dan ook onmiddellijk begonnen, toen het fascisme over meer landen zich uitbreidde, want op hetzelfde oogenblik konden zij niet eens meer elkaars buren zijn. De een wilde wel, maar ging te ver, en daarom wilde de andere juist niet. Duitschland wilde verder gaan tot Weenen toe, en waarschijnlijk meteen de boeren van Tirol „verlossen". Italië wil ze vasthouden, en komt thans op voor de onafhankelijkheid van Oostenrijk. Want het vreest, dat het duitsche fascisme te veel macht krijgt. Vandaar de tegenwoordige italiaansche Donau- en Balkan-politiek.

Kort geleden las ik in een fransch fascistische krant over de vlaamsch nationalistische beweging en, in het bijzonder over die van de dinaso's, over degenen in Vlaanderen, die een Groot Nederlandsche Natie willen stichten. En wat schrijft het fransch fascistische blad? De dinaso's hebben van hun standpunt volkomen gelijk, maar wij willen dat niet, want onze belangen zijn anders. Wij willen dat de fransche cultuur vanuit Frankrijk over België tot Antwerpen toe doordringt, en liefst nog verder....

Dat kan niet anders, omdat *alle fascistische politiek uiteraard imperialistische politiek* is, en hoe meer fascisme, hoe meer botsingen, hoe meer het vast loopt. Een huis, dat tegen zichzelf verdeeld is, kan niet bestaan.

Het begint amusant te worden, als we ten slotte „Volk en Vaderland" eens bekijken. Als u ooit gelegenheid krijgt op een fascistische vergadering te debatteeren of een quaestie schriftelijk te stellen, moet u altijd deze vraag stellen, die laatst gesteld is in een fascistische vergadering te Hilversum: „Wanneer in Indonesië een fascistische beweging ontstaat van inlanders, die hun geboortegrond zelf willen besturen, is er dan, volgens de N.S.B reden, Indonesië los te laten of niet?"

Daar ga je! Als het fascisme in Indonesië opkomt, moet Holland er uit, en als het fascisme in Holland opkomt, blijft Indo-

nesië er onder. De propagandist, een zekere Overwijn wist volgens „De Vooruit" met die vraag geen raad, en kwam eindelijk tot de conclusie, dat „voor zijn part" Holland Indonesië maar moest loslaten, doch dat het voorloopig toch maar niet moest gebeuren, omdat de indonesiërs nog te veel „kannibale eigenschappen" bezitten, zooals onlangs bij een proces zou zijn gebleken; wanneer Holland zich niets meer van Indonesië aantrok, zouden de indonesiërs „elkaars botjes gaan roosteren".

Dat heeft gestaan in „De Vooruit". In „Volk en Vaderland" wordt het echter alles ontkend, en officieel verklaard, dat de propagandist het niet gezegd heeft, en nooit gezegd kan hebben. Maar wat dan? Overwijn, vernemen wij, heeft gezegd — dit is dus de officieele verklaring — dat Holland en Indonesië juist vast aaneengesloten moeten blijven; ieder kan weten, dat dat een van de voornaamste programpunten is van de N.S.B. Het is echter de vraag, of indonesische fascisten dat zullen aanvaarden! Nooit natuurlijk. Wie daar trouwens eigenlijk wel?

Het tweede gebied, waar het fascisme vastloopt, is

het gebied der economie.

Als u bij voorbeeld naar Italië gaat, zult u zien, dat de lire in een zeer moeilijke positie verkeert, en velen zich zelfs afvragen, of het heele regiem wel noodzakelijk is geweest, als ten slotte de financieele en andere toestanden er even bedenkelijk uitzien als in andere landen. Wanneer het fascisme nu in elk geval iets buitengewoons bereikt had, wanneer er in Italië menschelijker toestanden door waren ontstaan, was er wellicht nog iets voor te zeggen. Maar zelfs vanuit het standpunt „het doel heiligt de middelen" heeft Italië niet veel bereikt. Ja, zegt men dan, vroeger was er in Italië een groote leening van 5%. De rente heeft men nu gereduceerd tot 3,5%, en „het heele volk" heeft erin toegestemd. Dat getuigt toch wel van een zeker enthousiasme. Over „het heele volk" zullen wij nog even zwijgen! Het was een quaestie van ongeveer acht milliard, waarvan de rente wordt teruggebracht van 5% op 3,5%. Hoe is dat echter gegaan? Er werd een overgangsmaatregel aangekondigd, waarbij degenen, die 5% kregen voor de staatsleening, werden uitgenoodigd zich tevreden te stellen met 3,5%. Allen, die niet protesteerden, werden geacht met dezen maatregel accoord te gaan, doch wie er bezwaar tegen hadden, en hun 5% wilden handhaven, moesten hun namen opgeven — en dan kwam je meteen op de zwarte lijst. Nu komt daarbij, dat gewoonlijk wanneer een dergelijke conversie plaats vindt, daartoe een ruim tijdperk wordt ingesteld, maar Italië nam een tijdvak van zes dagen, zoodat de meeste menschen niet eens gelegenheid hadden hun maatregelen te nemen, en ten derde — als men dan toch nog den moed had, op zijn 5% te blijven staan, dan kwamen de papieren in handen van den Staat, zoodat men eerst na 1937 over zijn geld kon beschikken! De wijze waarop deze conversie is tot stand gekomen bewijst juist, dat men de meest kunstmatige maatregelen moet nemen om de menschen te dwingen dergelijke dingen te doen, die dan officieel als spontane daden worden verheerlijkt. En dit betreft nog slechts hen, die effekten bezitten, en van wie velen wellicht geestdrift zouden verwachten.

Er is in een engelsch blad een plaatje verschenen waarop Hitler en Mussolini zijn afgebeeld, met de eene hand in de lucht: de houding van den goochelaar, om aandacht af te leiden. Zij brengen den fascistengroet. Doch achter hun rug houden ze een papier verborgen, waar op bij Mussolini staat: officieel aantal werkloozen in Italië 1.000.000; achteruitgang in den handel zooveel, tekort over 1933 zooveel, tekort over 1934 zooveel, aantal faillissementen zooveel, daling der loonen zooveel. Ook Hitler houdt zoo'n oeconomische schuldbekentenis achter zijn rug verborgen.

Nemen we de „Haagsche Post" op, dan lezen we daarin het volgende. In Duitschland veroorzaakt de oeconomische toestand ernstige zorg, ondanks alle officieele optimisme. De werkloosheid wordt op een kunstmatige manier onderdrukt; inderdaad neemt het aantal werkloozen niet af. Het moge waar zijn, dat het velen werkloozen wat beter gaat, de toestand van degenen, die aan het werk zijn, is veel slechter dan vroeger. Vroeger had een deel van de arbeiders een betrekkelijk goed loon, nu verkeeren allen in een vrijwel miserabelen toestand. Er is dan ook in Duitschland ontevredenheid aan het opkomen, vooral *onder den middenstand*, die groote moeilijkheden heeft, omdat de koopkracht van de massa niet toeneemt, maar afneemt. De uitkeeringen van de werkloozen zijn verminderd, in Duitschland ontvangt een gezonde werklooze de helft van wat aan een krankzinnige ten koste wordt gelegd. Vandaar dan ook de officieele ordonnantie, gepubliceerd door „Die Neue Weltbühne", waarbij in naam van Hitler aan allen, die werkzaam zijn in de bureaux van het duitsche arbeidersfront, verboden wordt, eenigerlei verklaring af te leggen als: wij zullen de weekloonen opvoeren, voor verloftijdverlenging zorgen, strijden voor hoogere loonen, e.d., en door zulke „onverantwoordelijke woorden" wenschen en verwachtingen te wekken, die slechts tot verwarring en onrust leiden. De politieke tegenstanders zullen zulke beloften zorgvuldig noteeren en honend vragen, wanneer zulke beloften eindelijk in vervulling zullen worden gebracht. Men mag dus nu al niets meer beloven, terwijl Hitler zelf vroeger niets anders heeft gedaan! Men zit met de gebakken peren, en wanneer hier in Nederland de heer Mussert vraagt: wat is er van alle burgerlijke partijprogramma's terecht gekomen, moet hij eerst maar eens antwoord geven op de vraag, wat er in Duitschland en Italië van de fascistische programma's is terecht gekomen. Dan weten

we tegelijkertijd, wat er van zijn eigen program is te verwachten.

In de „Haagsche Post" kan men dan ook lezen: het is Mussolini niet gelukt het vraagstuk

kapitaal en arbeid

op te lossen. Noch de werkgevers, noch de werknemers zijn tevreden, de arbeiders zelfs in het geheel niet. Een vrije pers is in Italië niet te vinden, de regeering hitst doelbewust het volk tegen bepaalde machten op, om de aandacht van zijn eigen toestand af te leiden. Is het aantal werkloozen met eenige duizenden gedaald, dan vinden we dat met vette letters gedrukt in de kranten, is het gestegen, dan wordt 't niet of nauwelijks vermeld. De feiten zijn frappeerend. Wanneer men tot intelligente italianen erover spreekt, dan is het antwoord: „Ik weet het niet". Zij voelen zich dan ook beschaamd. Toen het fascisme in Duitschland losbarstte, zei een ontwikkelde italiaan: „Ik heb altijd respect voor de duitschers gehad, maar nu...." Het enthousiasme voor het regiem is weg, „maar men moet meebrullen, meegroeten en meemarcheeren!" Het eenige, wat men zoo samensmeedt, zijn tegenstanders. Het anti-fascisme neemt in Italië inderdaad bedenkelijk toe....

Waar stuit het fascisme nog meer op? Op een hoogst merkwaardig verschijnsel. Mussolini heeft eens met groote geestdrift een spreuk van Hegel aangehaald: „Wie geen vader is, is geen man", en de vrouwen aangespoord, om zooveel mogelijk te baren met het oog al dadelijk op de nationale defensie. Ik heb hier de grafieken en officieele statistieken van de geboortecijfers in Italië, en ondanks alle propaganda daalt het geboortecijfer, in overeenkomst met de ongunstige oeconomische toestanden van het gansche land De vrouwen weigeren, maar voort te baren, zelfs in het roomsch-fascistische Italië. Omdat het niet meer gaat vanwege den nood [5]). Dat zijn dingen, waarop tot nog toe, en op het oogenblik het fascisme dreigt vast te loopen.

Het fascisme is in strijd met

de menschelijke natuur.

Daar hebben de katholieken en de anti-revolutionnairen volkomen gelijk in. Het is in strijd met de oeconomische werkelijkheid, in een tijd, waarin alle vraagstukken alleen internationaal opgelost kunnen worden, in strijd met de politieke werkelijkheid, omdat alle naties, die het fascisme hebben ingevoerd, expansieneigingen krijgen, waardoor ze alle andere naties zouden willen verpletteren; het is in strijd met de hoogste cultuurbelangen; het is vrijwel in strijd met alles, waarom het eigenlijk is begonnen in de moderne beschaving, tenzij het om winstmaken en geldmaken zou zijn begonnen van betrekkelijk kleine groepen, die heer-

[5]) Het zelfde verschijnsel blijkt zich, midden 1934, in Duitschland voor te doen, en dat ondanks de voorschotten aan trouwlustigen!....

schen ten koste van 't geheele volk en van millioenen gekleurden.

Doch er is nog iets anders. Een van de dingen, waar het fascisme vooral op stuit, zijn enkele vormen van

direkte actie,

die hier en daar onder het volk ontstaan. Wanneer er ook maar ergens één dienstweigeraar is, die stand houdt, dan kan heel het fascisme dien knaap niet aan. Daar moet u eens over denken, wat dat beteekent. Het fascisme drijft in elk land stelselmatig aan op oorlog, en als er één jongen zegt: neen, dan kan het daar niet verder, en als dat doorgaat, kan het op den duur zelfs geen oorlog voeren. En dan is het uit! Want het is geheel gebouwd op geweld.

Ik herinner nog eens aan „De Zeven Provinciën". Dat was een loonstaking, dat was nog lang niet, wat het wezen moest. Doch daar ging een prachtig instinkt door die mannen, die het stuur zelf in hun handen genomen hadden. Als het werkelijk anti-militaristen waren geweest, hadden ze wellicht de heele schuit laten zinken, en zich voor goed teruggetrokken als dienstweigeraars. Voorzoover dergelijke daden plaats vinden, loopt het fascisme vast. Wanneer het fascisme niet meer zeker is van leger en vloot, kan het niet verder, want het bestaat slechts bij gratie van het uitgebuite en steeds gruwelijker misleide en misbruikte volk.

Ik heb juist in mijn brochure „De Overwinning van het Geweld" stelselmatig onderzocht, hoe het met het moderne imperialisme zal gaan, als een groote aktie van de blanke arbeiders zich verbindt met een aktie van dienstweigering, boycott en non-coöperatie enz., bij de gekleurden. Ik ben den laatsten tijd nog al eens met vertegenwoordigers van gekleurde volken in aanraking gekomen. Meer en me r neemt het besef in de wereld toe, dat wanneer er een kritiek oogenblik aanbreekt, er een golf van verzet zal gaan van Marokko af over Egypte, door Syrië, tot Indo-China toe. En wanneer op zoo'n moment de blanke arbeiders weten, wat hun plicht is, dan dondert alle fascisme en imperialisme in elkaar. Wanneer op een oogenblik, dat in Indonesië het groote verzet oplaait, de hollandsche arbeiders en soldaten zouden weigeren en de verbindingen werden afgesneden, dan zou het uit zijn met het hollandsche imperialisme en het fascisme er bij.

Het tweede hebben de fransche arbeiders begrepen: dat we niet wachten moeten, tot het te laat is. Het is van het grootste belang erop te letten, dat in Frankrijk, waar het geloof in het parlementarisme bij een deel van de arbeidersbeweging nooit zoo is doorgedrongen en de corruptie van het parlement steeds meerderen heeft teleurgesteld, men den rug begint toe te keeren aan het parlementarisme en er een neiging tot direkte actie is opgekomen, die geleid heeft tot een eerste proteststaking;

een algemeene staking tegen het dreigend fascisme. Nu is het waar, dat deze beweging min of meer werd toegelaten door een regeering, die bewust de dingen door de vingers zag. Maar *de richting, waarin het volk het zocht*, en het feit, dat daar de onderwijzers en de ambtenaren bij de post, telegraaf en telefoon zoo dapper aan hebben deelgenomen, geeft ons te verstaan, dat in Frankrijk nog een groot deel van de arbeiders begrijpt, dat alleen door tegenover het fascisme direkte aktie te stellen, het mogelijk zal zijn het gevaar doeltreffend te bestrijden.

Het spreekt vanzelf te ontdekken, dat juist in de landen, waar de arbeidersbeweging het minst vergiftigd is door het parlementarisme, de neiging tot direkte aktie het sterkst leeft. Het belangrijkste, wat den laatsten tijd in Spanje gebeurd is, is dit: kort geleden hadden in Spanje de arbeiders en de boeren grooten kans, de revolutie door te zetten, maar ze werden gehandicapt in hun beweging doordat degenen, die tot de sociaal-democratie behoorden, door hun leiders werden afgehouden van de algemeene solidariteit. Doch de heldhaftige strijd van de anarchisten en syndicalisten was zoodanig, dat hun enthousiasme de groote massa der sociaal-democraten heeft meegesleept. En thans is de meerderheid van de spaansche sociaal-democratische leiders genoodzaakt toe te geven en bereid een eenheidsfront te vormen vóór de sociale revolutie [6]). Wij denken hierbij ook dankbaar aan de heldhaftige direkte aktie te Weenen, al hebben wij veel bezwaren tegen de daar toegepaste taktiek [7]).

Kameraden, ziedaar eenige dingen, waarop het fascisme stuit in de arbeidersbeweging. Eigenlijk gezegd is dat nog niet voldoende; eigenlijk gezegd is het nooit voldoende, wanneer men in een strijd tegen een beweging alleen maar de tegenstrijdigheden ervan aantoont en wijst op wat mogelijk en werkelijk verweer. Het is niet het onderwerp van vanavond om dat speciaal te behandelen, maar vóór we eindigen, moeten we toch vaststellen, dat het noodzakelijk is, dat de arbeidersbeweging de taktiek van het socialisme, zooals die tot nu toe is toegepast en gepropageerd, principieel en praktisch herziet vanuit het beginsel van de *zelf-organisatie van den arbeid*. We kunnen al wel vaststellen, dat hierbij eenige richtlijnen moeten gelden, in de eerste plaats deze, dat geen plan tot sociale revolutie meer kans kan hebben, dat niet rekent met de wereldsituatie als zoodanig, als geheel. Of we moeten slechts nationale plannen opstellen en bewust of onbewust het fascisme diensten bewijzen, óf wel we moeten ons onmiddellijk op het wereldvraagstuk richten, en begrijpen, dat het een zaak is, die ten slotte alle rassen en alle volken raakt.

[6]) Meegedeeld op grond van recente persberichten. Sedert bleek, dat de Spaansche s.d. leiders weer doen wat ze kunnen, om een werkelijk revolutionnair eenheidsfront te saboteeren.

[7]) Zie H. Roland Holst, *Sterft, oude Vormen en Gedachten.* Bevrijding 1934.

En daarom kunnen we ons niet genoeg verheugen over het optreden van Nehroe in Indië, die door zijn propaganda zijn beweging poogt te beveiligen voor de gevaren van het nationalisme, en gezegd heeft: „Ik wil niet, dat onze vrijheidsbeweging in dienst komt te staan van de opkomende groote burgerij en andere maatschappelijke heerschersmachten, ze heeft alleen zin, wanneer ze staat in dienst van wezenlijk internationaal communisme".

In elk geval kunnen wij reeds vaststellen, dat door en ondanks het fascisme de socialistische beweging bezig is te genezen van

haar tweede utopie.

De eerste utopie van het socialisme, die geduurd heeft tot de russische revolutie, was deze, dat we kort voor de groote beslissing zouden staan: „Makkers, ten laatsten male tot den strijd u geschaard, en de Internationale zal morgen heerschen op aard".... Zelfs mannen als Marx en Engels, Bakoenin, Domela Nieuwenhuis hebben meermalen de groote revolutie, den omslag, min of meer dichtbij geacht; zij hebben niet voldoende rekening gehouden met het feit, hoezeer de burgerlijke en feodale ideologie, de burgerlijke en feodale gevoelens, gewoonten en organisatiemethoden in zouden sluipen in de arbeidersbeweging, en deze zouden afleiden van het oorspronkelijk gekozen doel. En de tweede utopie, waarvan men thans gelegenheid krijgt zich te genezen, is de utopie van de burgerlijke democratie.

Er is geen sprake van, dat in deze maatschappij de oude politieke en maatschappelijke democratie weldra weer zouden keeren. Maatschappelijke democratie is aanvankelijk ook voor het proletariaat en de revolutionnairen mogelijk geweest, in den tijd, toen de voordeelen ervan voor de heerschende klasse grooter waren dan de nadeelen. De parlementaire democratie heeft thans echter reeds wezenlijk afgedaan. En de maatschappelijke democratie bestaat weldra alleen nog maar als vrijheid van het woord, vrijheid van denken, van vergaderen, van pers, vrijheid van organisatie, vrijheid om een nieuwe samenleving op te bouwen e.d., voorzoover de arbeidersklasse door haar direkte aktie in staat is, niet alleen dit alles te handhaven, maar het voor haar eigen bovennationale doeleinden verder door te zetten, zich richtende op de zelforganisatie van den arbeid.

Overigens moeten we vooral niet weer van de tweede utopie in de eerste terugvallen en denken, dat het mogelijk zou zijn, morgen reeds de zelforganisatie van den arbeid op de aarde te brengen. Wij zijn ten gevolge van het vooruitdringen van het fascisme in een zoodanigen toestand geraakt, dat er voorloopig wel geen sprake van zal zijn, dat we heel snel opschieten in de richting van een werkelijk sociale revolutie. Niet alleen moeten in de groote massa overoude opvattingen verdwijnen, maar *heel nieuwe opvattingen moeten in de groote massa levend worden.*

Ze moet weten, wat ze wil, en willen, wat ze weet. Met forceeren, met ons wat wijsmaken, met kunstmatige plannetjes zijn op het oogenblik de zaken niet te redden; daardoor zijn de wereldtoestanden niet te veranderen.

Vanavond heb ik speciaal de aandacht gevestigd op datgene, wat het fascisme is. Ik heb de aandacht gevestigd op dat waarin het fascisme dreigt vast te loopen, doch u tevens doen beseffen, hoe weinig kracht er op het oogenblik nog is in de arbeidersbeweging zelf. Onze grootste kans op verandering is voorloopig nog de zelfvernietiging van het fascisme! Maar zelfs indien dit zichzelf zou vernietigen, in een eerstvolgenden oorlog b.v., wat dan nog, als wij niet in staat zijn, de dingen op een hooger plan op te bouwen, of als wij terugvallen tot oude ideologieën van vóór 1933, vóór 1914 of misschien van vóór Jezus Christus? De oude tijden keeren niet meer terug, de oude toestanden keeren niet meer terug. Wij kunnen gerust zeggen, dat ook een groot gedeelte van de theorieën van het anarchisme principieel en praktisch verouderd zijn, en dat de dingen van den grond af nieuw moeten worden opgebouwd.

Het gaat er in de eerste plaats om, dat wij ons *zuiver richten*. En als wij ons eenmaal zuiver gericht hebben, hebben wij van daaruit onze praktische maatregelen in technisch, sociaal en cultureel opzicht te bepalen. Doch de stuwende kracht van dat alles kan niet anders dan de direkte aktie van het volk zijn. En dat is alleen weer mogelijk, voorzoover wij ons in dezen strijd geven met onze gansche persoonlijkheid.

DEBAT.

OOSTEN: Ik zou graag twee opmerkingen willen maken. In de eerste plaats deze: Gelooft De Ligt niet, dat het fascisme niet alleen politiek moet worden gezien, maar ook in zekeren zin cultureel, als een reactie van

een nieuw soort romantiek

op een honderdjarige verlichting en rationalisme en ver doorgevoerd optimisme? Ik acht deze vraag hierom van belang, omdat wij dan ook rekening moeten houden met een vrij langdurig bestaan van het fascisme. En als dat waar is, is het ook in zooverre van belang, dat onze houding ten opzichte van het fascisme daardoor min of meer bepaald wordt. Want, wanneer wij ons dan toch gaan verzetten tegen het fascisme, wordt het natuurlijk eenzijdig, vanuit een nuttigheidsoogpunt bezien, een min of meer „dom" verzet. Zonder twijfel is het waar, dat martelaarschap in zekeren zin het zaad van een nieuwe kerk kan zijn, maar alleen dan, wanneer een bepaalde beweging, waarvoor dat bloed is gevloeid, in opgaande lijn is.

Nu is op het oogenblik het fascisme in opgaande lijn, en het verzet ertegen uit humanistisch en socialistisch oogpunt is in

neergaande lijn. Daarom lijkt me, dat het verzet tegen het fascisme niet slechts gefundeerd moet worden in de nuttigheid, maar in een ethische en zedelijke en min of meer „religieuse" overtuiging. Want we kunnen niet anders. Wij doen het niet maar in de hoop, dat wat wij nu doen, het nageslacht ten goede zal komen, maar wij kunnen niet anders dan ons verzetten tegen het fascisme op zedelijke grondslagen.

Ten tweede. Wanneer het waar is, dat een nieuw soort romantiek een essentieel deel is van het fascisme, en voor de beteekenis van het fascisme, dus weer als reaktie op een ver doorgevoerd optimisme en rationalisme, dan is het voor ons als socialisten en anarchisten ook wel degelijk van groot belang, dat wij

onze eigen wereldbeschouwing,

onze eigen levensbeschouwing, onze eigen kijk op wereld en leven wel degelijk heroriënteeren ,omdat onze levensbeschouwing voor een groot deel gefundeerd is in het ongerechtvaardigde optimisme van de negentiende eeuw. De Ligt zelf heeft er al op gewezen, en hij heeft in zijn paar laatste zinnen ook gezegd, dat het voor ons als socialisten en als anarchisten van groot belang is, dat wij nu juist in dezen tijd onszelf heroriënteeren. Nu is mijn vraag deze: zoudt u misschien eenige richtlijnen kunnen aangeven voor een dergelijke heroriëntatie? Ik zou dit graag van u willen hooren.

MESMAN: Het is met eenige schroom, dat ik op deze vergadering het woord vraag voor het maken van een paar opmerkingen, want ik acht mij niet bevoegd om op deze kapitale redevoering te debatteeren. Het is dan ook niet uit gebrek aan waardeering voor het kolossale werk, dat De Ligt in den loop der jaren verricht heeft, maar omdat ik een persoonlijke geraaktheid heb, die overigens niet mijn persoon raakt. Het is dan ook met alle waardeering voor de rede ten opzichte van het fascisme, dat ik een opmerking wensch te maken over iets, dat De Ligt liever achterwege had moeten laten, en wel, dat hij bij zijn bestrijding van het fascisme ook

andersgezinden uit de arbeidersbeweging,

is aangevallen.

Het tweede punt betreft een opmerking, waarvoor ik eigenlijk kom. De Ligt schakelde in zijn rede, met uitzondering van het geval van „De Zeven Provinciën", steeds zijn eigen richting uit, en nu geloof ik wel, dat ik het als een persoonlijke deugd moet beschouwen van De Ligt, dat hij zichzelf niet als voorbeeld van leidersvereering beschouwd heeft, maar een De Ligt-vereering bestaat wel degelijk in de anarchistische beweging. Maar ik wil het daar niet over hebben, maar wanneer hij de zaak psychologisch bespreekt, neemt hij als een der oorzaken van de zwakheid van de massa

de leidersvereering

— leiderswaardeering is wat anders — en dan schakelt hij zijn eigen beweging uit. Ik geloof wel dat De Ligt het zal waardeeren, dat hij door deze vraag de gelegenheid krijgt, hierop in te gaan.

En nu over een ander punt: democratie en schijndemocratie. Zou De Ligt meenen, dat de schijndemocratie, die we voorheen hadden niet te verkiezen is boven gelijkschakeling of dacht men soms dat de anarchistische beweging daarvan buitengesloten zal worden? Met alle respect voor de groote figuren, die altijd boven de massa zullen uitstijgen, is het wellicht te vreezen, dat alle beweging wordt weggevaagd. Meent spreker, dat die

geest van saamhoorigheid

een betere waarborg is om de strijd tegen het fascisme te voeren? Dan nog even over de schijndemocratie, die vooral in de gestalte van Frankrijk zoo sterk verafgood is geworden, dat is ook iets bedenkelijks geweest, die

verafgoding van Frankrijk,

waaraan ook Domela Nieuwenhuis zich nog al heeft schuldig gemaakt, en heeft ertoe geleid, dat Cornelissen en anderen uit de anarchistische beweging ertoe kwamen voor die schijndemocratie partij te kiezen in den oorlog.

BEEN: Het is maar een kleine opmerking, die wel gemaakt is, maar die ik gaarne in sterkere mate naar voren zou zien gebracht. Datgene, waarop het fascisme noodwendig moet stuiten, is

het oeconomische motief.

Ik zeg: het is naar voren gebracht, maar wij hadden het nog wat duidelijker zoo willen zeggen. En dat zit hem in de ontwikkeling van de techniek. Wat wil het fascisme, zooals wij dat hebben leeren kennen? Het wil in het algemeen de klok terug draaien, waar het betreft het productie-apparaat. Het wil de geweldige techniek in zeker opzicht terugdraaien tot het handwerk. Als voorbeeld wil ik noemen het feit, dat in verschillende groote steden in Duitschland sigarenfabrieken zijn, die zijn gesloten, en dat men daar weer tot het handwerk is teruggekeerd. Het noodlottig gevolg is natuurlijk, dat de machines enorm in prijs dalen, en verschillenden zelfs in het buiteland zich in de handen wrijven, wat de internationale tegenstellingen versterkt. Maar ik geloof wel, dat een zeer voornaam punt is, dat de ontwikkeling van de techniek het op den duur niet mogelijk zal maken voor het fascisme, om de gedachte van de productiebeperking door te voeren.

ZWART: De spreker heeft ons wel verteld, wat het fascisme is, maar hij heeft vergeten ons te vertellen,

wat het fascisme wil.

Maar juist door wat ze willen hebben ze zoo'n ontzaggelijken invloed op de groote massa. Wat leert nu het fascisme? Het fascisme zegt: kapitaal en arbeid zal er altijd wezen, en dus willen wij kapitaal en arbeid ondergeschikt maken aan den staat, en aan dien staat zoo groot mogelijk gezag en macht geven. Dat is het gevaar, vooral dat gezag en die macht van den staat.

Ten tweede heeft spreker gezegd, dat een der punten, waarop het fascisme zal stuiten, dit is, dat het niet internationaal kan worden. Dat ben ik heelemaal niet met den spreker eens, want er zijn al bewijzen, dat ze internationale belangengemeenschappen aangaan, zoodat

internationaliseeren

heel goed mogelijk is. Ik wil zelfs wijzen op het feit uit den jongsten tijd, dat Duitschland met Polen een contract van tien jaar heeft gesloten.

BOS: De Ligt heeft in het laatste gedeelte van zijn rede gezegd, dat

de oostersche volken,

als zij in een kritiek moment op zouden trekken, stelling zouden nemen tegen het fascisme. Nu wil ik deze vraag stellen: wij zien in Duitschland, Oostenrijk en Italië dat de heerschende klassen de groote massa gebruiken voor het fascisme, en de groote massa laat zich gebruiken; zou er nu ook niet een kans wezen, dat wanneer de oostersche volken optrekken tegen het fascisme, de groote massa gebruikt wordt tegenover de gekleurde volken door de heerschende klasse?

ROOS: Ik heb even een kleine opmerking te maken, wij hebben er wel eens meer over gesproken, maar naar mijn meening weet het nederlandsche volk nog niet,

wat er gebeuren moet.

Het is echter een oude waarheid, dat men een bundel pijlen minder gemakkelijk breekt dan de pijlen een voor een. Het nederlandsche volk moet schouder aan schouder staan, of je roomsch-katholiek bent of israëliet, want je mag wel religieus denken, maar het gaat om het oeconomische voornamelijk. En dan moet niet vergeten worden, dat het moet uitgaan van de menschen zelf; zelf moet je weten, wat er gebeuren moet. Een eeuw geleden had Nederland 3,5 millioen inwoners, nu 8 millioen, maar er is genoeg in de wereld, overvloed, en dan zeg ik: als er genoeg is, mag het niet voorkomen, dat menschen te kort hebben, omdat ze geen geld hebben. Dan moet men maar minder uren werken. Er is altijd wel wat te verrichten, vooral voor

die menschen, die nog nooit iets anders gedaan hebben dan rijksdaaldcrs over den klink jagen. Als je wilt weten, wat er gebeuren moet, moet je dus eerst weten, wat je wilt, en niet je van elkaar laten verwijderen, omdat je op religieus gebied anders bent opgevoed.

DE BEER: protesteert tegen de uitingen van

fascisme in eigen kring,

die dikwijls tot uiting komen in den sfeer, waarin bijvoorbeeld debat wordt aangehoord. Voorts is hij van meening, dat men nu wel zegt, dat Marx een van de grootste denkers was, maar dat de resultaten van het

marxisme

toch vrij zielig zijn, en dat het tal van baantjesgasten heeft gekweekt.

REPLIEK.

DE LIGT: De opmerkingen, die gemaakt zijn, lijken mij over het algemeen van veel belang. In de eerste plaats meen ik, dat de eerste spreker volkomen terecht de aandacht heeft gevraagd voor een kant, die ik niet voldoende naar voren heb gebracht: de kant van

romantische reaktie

op 't rationalistisch optimisme, dat aan 't socialisme zulke parten heeft gespeeld. Ik heb het er wel even over gehad, toen ik zei, dat wij bezig waren te genezen van utopieën. Daar zat het eigenlijk in. In den aanvang van de modern-socialistische beweging heeft algemeen de opvatting geheerscht, dat tegen het begin van deze eeuw een groote Kladeradatsch zou plaatsvinden, en dat dan meteen de dingen zouden worden omgezet. Dat hevige optimisme, dat overigens betrekkelijk zin heeft gehad, is nu voorbij. Met die heele phantastische rommel, moet ik wel zeggen, kan men niets meer beginnen.

In een der laatste nummers van „Bevrijding" kunt u een artikel lezen van een franschen communist, George Bataille, over den staat. Daar komt hij tot de conclusie, dat in de vorige eeuw het optimisme van de burgerij een zoodanige suggestie heeft uitgeoefend, dat ook een groot deel van de socialisten daardoor is meegesleept, en dat dat optimisme samenging met een zeker vertrouwen tot in den burgerlijken democratischen staat toe, en dat men tenslotte ertoe gekomen is om in den revolutionnairen strijd allerlei middelen van de burgerij, en zelfs feodale, over te nemen, zooals ook is vast te stellen in het tegenwoordige bolsjewisme, maar dat die opvattingen thans door de geschiedenis zelf worden kapotgeslagen, en dat wij

nu verkeeren in het tijdperk van

het ongelukkige bewustzijn,

waarin de revolutionnaire arbeidersbeweging haar ongeluk diep gaat beseffen. Wij zullen dat door en door moeten beleven, voordat wij in staat zullen zijn om de dingen weer op te bouwen. Wij kunnen naar den kant, waarvan wij komen, niet terug; de zaak zit vast, en de eenige mogelijkheid om daaruit te komen, schijnt mij deze, dat wij dat ongeluk in onszelf tot het uiterste doormaken, dat wij daar vooral niet gemakkelijk of lichtvaardig overheen gaan, en wanneer men dan vraagt: hoe komen wij er uit? — dan meen ik, dat er een methode is, om tenminste

een richtsnoer

te vinden om eruit te komen, en dat is dit: dat de mensch deel uitmaakt van de menschheid, en dat een mensch zich kenmerkt door menschelijkheid. Een mensch, die zich niet kenmerkt door menschelijkheid, is geen mensch, maar een onmensch. Een mensch onderscheidt zich van het dier, doordat hij verbindingen onderhoudt met de menschen door zijn menschzijn en hij zich volgens zijn menschelijkheid gedraagt. Dat zijn twee universeele waarden, die in den loop van het kosmisch-historisch proces in den mensch tot op zoodanige hoogte van ontwikkeling zijn gekomen, dat de mensch zich juist daardoor ten opzichte van het dier onderscheidt. En nu is het merkwaardig vast te stellen, dat zelfs bij een zoo „historisch-materialistisch" ingesteld mensch als Marx menschheid en menschelijkheid wel degelijk de twee groote dingen zijn, waardoor hij werd bewogen, en de hoogste doeleinden zijn, waarop zijn leer is gericht. Als wij niet op het „marxisme" letten, waarvan hier te recht veel kwaad is gezegd — maar Marx was geen marxist —, als wij letten op wat Marx zelf gedacht en gewild heeft, dan zien we, dat hij heeft geleden onder het feit, dat de menschen objekten en geen subjekten zijn, en dat het er om gaat, dat alle menschen persoonlijkheden worden. Eigenlijk gezegd is het het doel van het marxisme geweest, de strijdlust van het proletariaat op te wekken om zich op zoodanige wijze tot menschelijke persoonlijkheid te bevrijden, dat het daarbij tot zichzelf komt en in zijn volle menschelijkheid blijkt.

Dat is altijd de hoofdinhoud geweest van het moderne socialisme, ook bij menschen als Rosa Luxemburg, ook bij Liebknecht bijvoorbeeld, maar dat is meer en meer uit het moderne socialisme weggeraakt, vooral omdat men zich heeft aangesloten bij de praktijk en de gewoonten van de burgerij; aan den anderen kant doordat in de russische revolutie allerlei machtsmiddelen zijn overgenomen van de burgerlijke en de

voorburgerlijke wereld, zoodat men steeds meer tot praktijken is overgegaan — er zijn overigens genoeg „verzachtende omstandigheden" aan te voeren, — maar dat men meer en meer tot praktijken is overgegaan die in strijd zijn met de algemeen erkende bedoeling van het socialisme. Voor zoover we de menschheid en de menschelijkheid uit het oog verliezen en opofferen, en onszelf als mensch uit het oog verliezen, zijn wij zelf, en is de wereld verloren.

Wanneer dan nog gevraagd wordt, hoe wij een nieuwe wereld- en levensbeschouwing kunnen opbouwen, schijnt de oplossing mij deze: dat wij ons richten op

de ervaring,

en onderzoeken, wat is het wezenlijk menschelijke in den mensch: waar komt hij uit voort, en waar gaan wij heen; dat wij voortbouwen, in de eerste plaats op de biologie, in de tweede plaats op de psychologie, en in de derde plaats op de paedagogie, enz., en dat wij rekening houden met alle ontdekkingen, die er den laatsten tijd zijn gedaan.

In dat opzicht hebben wij kansen. U moet eens even opletten, in welk een eigenaardige periode van de geschiedenis wij verkeeren. De burgerlijke wetenschap, die zich betrekkelijk onafhankelijk beweegt van het oeconomische stelsel — dat is altijd zoo geweest, er is wel verband, maar de wetenschap werkt op haar eigen wijze, en soms op een wijze, die boven de bestaande dingen uitgaat — komt tot dezelfde conclusies als aan de anarchistische opvattingen ten grondslag liggen. Een tijd geleden was het in de biologie de gewoonte, alles te verklaren van buiten naar binnen, vanuit de stof, vanuit de materie, die in zou werken op het innerlijke, en het menschelijk wezen bepalen, alsof het menschelijk wezen het resultaat van allerlei stoffen en krachten zou zijn. Deze opvatting is vanuit een technisch wetenschappelijk-nuchter oogpunt thans onhoudbaar geworden, en bij Wells en Huxley is duidelijk de terugslag daarop te zien: de erkenning dat er een strekking is tot zelf-ontvouwing, zelf-ontwikkeling, zelf-genezing, enz., die zich sterker betoont naarmate men hooger in het rijk van het leven stijgt, en welke strekking grooter beteekenis krijgt, waar de geest zich gaat ontwikkelen, zoodat de mensch kan ingrijpen, zoowel in zijn persoonlijk leven als in het maatschappelijke en in het kosmische [8]). De conclusies van biologie, psychologie en paedagogie, die uit de burgerlijke wetenschap zijn voortgekomen, zijn alle principieel in strijd met het fascisme. *Het fascisme is een aanslag op de beste conclusies van de burgerlijke wetenschap,* en de burgerlijke wetenschap weet

[8]) H. G. Wells, G. P. Wells, Julion Huxley, *De Wetenschap van het Leven,* I—II, Service, Den Haag.

er geen raad mee. Past men ze toe, dan springt het fascisme, en past men ze niet toe, dan moet men alles verdraaien en keeren om er uit te komen. Alles loopt uit op zelf-organisatie, zelf-regeering, zelf-ontwikkeling: dezelfde beginselen, die aan de zelf-organisatie van den arbeid ten grondslag liggen. En daarmee weet het fascisme geen raad, want het fascisme is noodzakelijk uniform, het wil alles dezelfde normen opdicteeren, en is daardoor in strijd met de menschelijke natuur en cultuur, omdat die noodzakelijk pluriform moeten zijn, veelvormig en veelzijdig. Want ten slotte is niemand eender en niemand hetzelfde als één ander; elk mensch is bovendien zijn gansche leven bezig anders te worden, als hij leeft vooral, persoonlijk en in zijn verhoudingen tot anderen. Wil dus ieder mensch zijn kans krijgen, dan moet ieder de gelegenheid hebben om zich ten opzichte van anderen te ontwikkelen op zoodanige wijze, dat in hem de beginselen van menschheid en menschelijkheid tot volle ontplooiing komen, en op overeenkomstige wijze in anderen.

Dat is ongeveer de richting, waarin ik meen, dat wij het hebben te zoeken, en daarin moet inderdaad een

heroriënteering

plaats vinden, omdat de socialistische wetenschap te sterk leeft onder de suggestie van de burgerlijke wetenschap uit het midden der vorige eeuw. Er zijn heel wat socialisten en anarchisten, die met spreuken komen aandragen, die heel geleerd klinken, (je kunt ook in wetenschappelijke vormen halve waarheden en zelfs heel wat onwaarheden vinden), en men beroept zich daar vaak op, alsof het de laatste wijsheid zou zijn, omdat het op wetenschappelijke manier is uitgedrukt. Daar moeten wij wèl opletten. Het is een bespottelijke zaak, wanneer wij van den eenen bijbel op den anderen terugvallen. Ook in de anarchistische wereld is het meermalen de gewoonte geweest om zoogenaamd wetenschappelijke uitingen van groote voorgangers als een heilige schrift te citeeren, en ze niet critisch te lezen, maar ze te accepteeren, zooals men het evangelie accepteert. Het is nog ernstiger geworden, omdat men van materialistisch-atheïstische zijde op een zeer dogmatische wijze dingen verkondigt, die oorspronkelijk nimmer als dogma's zijn bedoeld. Zoo citeert men bijvoorbeeld de uitspraken van Marx. Maar als men Marx leest, zal men zien, dat hij bezig is, de dingen te onderzoeken, en meer dan eens zijn opvattingen wijzigt, en dat het nooit zijn bedoeling is geweest, eens en voor al de waarheid *vast te stellen.* En dat geldt nog veel sterker voor de anarchistische wereld. Als u komt bij Bakoenin of anderen is er geen sprake van dat men zou meenen eens en voor goed de waarheid te hebben gevonden. Wat ze deden? Ze zochten de zuiverste conclusies van de wetenschap van

hun eigen tijd op, en trachtten na te gaan, in hoeverre deze ten grondslag gelegd konden worden aan hun eigen opvattingen, en in dienst gesteld van hun strijd. En dat is het, wat wij thans opnieuw hebben te doen. Niet, dat wij moeten doen alsof we zeggen: we zullen dat alles nu wel eens zoo gaan draaien, dat het past in wat wij hebben te beweren, maar in dien zin dat, als duidelijk blijkt, dat bepaalde strekkingen in de richting van vrijheid en menschelijkheid gaan, we ons daarvan niet afwenden, wanneer die opvattingen toevallig niet in ons eigen milieu zijn ontstaan, of omdat ze zoo nieuw en vreemd klinken en we dus de dingen opnieuw moeten gaan overdenken. Want over het algemeen komt de neiging, aan oude vormen en denkbeelden vast te houden, uit een groote denkmoeheid of uit luiheid voort. Het is het gemakkelijkste, nooit je opvattingen te herzien, nooit heel diep op de dingen door te denken, alles in een boekje te hebben, en altijd hetzelfde antwoord op dezelfde vragen te geven. Maar dan zijn we bij den catechismus terecht. En daarom meen ik hier de aandacht te moeten vestigen op het feit, dat we niet verder kunnen komen, tenzij we onze heele wereld- en levensbeschouwing aan een grondige critiek onderwerpen.

Dan is verder de opmerking gemaakt, dat ook

andere richtingen

van de arbeidersbeweging zijn bestreden. Dat is inderdaad juist, en dat kan niet anders. Wanneer wij critiek uitoefenen op ons eigen deel der arbeidersbeweging, komen daartegen ook altijd bezwaren naar voren. Dat geschiedt echter niet, omdat wij het zoo prettig vinden, maar omdat we eenvoudig, wanneer we niet zoeken, waar de fouten zitten, niet verder kunnen komen. En wanneer wij ons ook richten tegen richtingen, die niet tot de onze behooren, is dat omdat wij gelooven, dat hier menschen aanwezig zijn, die het niet met ons eens zijn; dan is het, opdat zij begrijpen zullen, *waarom* wij het niet met hen eens zijn. Omgekeerd moet het eens uit zijn met de opvatting, alsof iedereen alléén maar het recht zou hebben te spreken over vreemde bewegingen, alsof onze eigen beweging niet zou mogen worden aangevallen. Wij moeten ieder de gelegenheid geven, vrij zijn meening te zeggen en ons te critiseeren, wanneer wij vertrouwen kunnen, dat het allen gezamenlijk om een heroriënteering van het socialisme te doen is. Wij zullen zeggen, wat wij te zeggen hebben, en wij zijn bereid, iedere critiek te aanvaarden, voor zoover wij erdoor worden overtuigd.

Wat de opmerkingen over een De Ligt-vereering betreft, zoo hoop ik daarvan verschoond te blijven. Ik heb er gelukkig nog nooit veel van gemerkt, maar voorzoover ik het gemerkt heb, heeft het mij buitengewoon onaangenaam aan-

gedaan. Wanneer ge waardeert, dat ik voor onze beweging doe, wat ik kan, vind ik dat prettig, natuurlijk. Maar hecht u vooral niet aan een bepaalden persoon vast. „Vest op prinsen geen vertrouwen" staat er in den bijbel. Hebt geen prinsen! Stelt niemand vast boven u uit!

Alle leiders zijn feilbaar,

en ik ben ook feilbaar, en de heele beweging is feilbaar, en we kunnen alleen verder komen door een wisselwerking, wanneer ieder het beste geeft, wat in hem is, en wij allen op elkaars werk critiek uitoefenen.

Wanneer ik Domela Nieuwenhuis in verband met die leidersvereering niet heb genoemd, is dat geweest, omdat ik meen, dat de D. N.-vereering, zooals wij die vroeger gekend hebben, voorbij is en dat wij er thans toe gekomen zijn te waardeeren wat hij wezenlijk en werkelijk geweest is. Nu eenmaal zijn tijd voorbij is, en wij hem in de geschiedenis kunnen plaatsen en zijn funktie kunnen waardeeren, is er volle gelegenheid, om hem de waardeering te geven, die hij waard is. Maar nooit als een messias of iets dergelijks.

Voorts is opgemerkt, dat wij er voor moeten oppassen, dat we niet gelijkgeschakeld worden. Die opvatting is juist. De manier waarop dat moet gebeuren, heb ik kort aangegeven, dat zou later moeten worden uitgewerkt, maar het hoofdbeginsel is natuurlijk de ontwikkeling van

de direkte actie,

niet alleen *tegen* het fascisme, maar *voor* een breedere en hoogere menschelijkheid, terwijl ook moet worden onderzocht wat het juiste oogenblik is voor bepaalde daden, individueel en collectief.

Zeer juist is de opmerking aangaande de schijndemocratie van Frankrijk, dat onder anderen door D. N. en Cornelissen zoo

verafgood

is. Ik ben toevallig bezig te onderzoeken, waarin dat zit, want ik heb gemerkt dat die verafgoding een zeer nadeeligen invloed heeft uitgeoefend op de gansche beweging en de heele ideologie van het anarchisme. Ik heb er verder niet over gesproken, het lag buiten het onderwerp van hedenavond, maar in beginsel heb ik tegen deze opvatting niets in te brengen.

Verder ben ik zeer dankbaar voor de opmerking inzake zekere

oeconomische opvattingen van het fascisme.

Het is erbij genoteerd. Het is de vraag, of dit altijd zoo gelden zal, maar we kunnen daarmee rekening houden, en het

bij een nauwkeurige analyse van het fascisme nader uitwerken.

Wat het fascisme wil,

is iets anders dan wat het zegt te willen. Wat het zegt te willen is dat, wat de groote massa verwacht; wat het wil, dat kunnen we niet zeggen, maar waar op het fascisme gericht is, dat is hetgeen we moeten onderzoeken, en wanneer we dat weten, moeten we onze maatregelen daartegen nemen. Of ze al verklaren: kapitaal en arbeid kunnen niet harmonieeren, dus moet alles ondergeschikt worden aan den Staat, dan is dat voorloopig nog slechts een verklaring. Het moet juist onderzocht worden, *hoe* dat moet, en *hoe* dat kan. En dan blijkt, dat wij op tegenstrijdigheden stuiten. Ik heb de mededeelingen uit „De Haagsche Post" en de „Nw. Rott. C." aangehaald omdat deze ten gunste van de arbeiders zeker niet bevooroordeeld zijn!

Kan het fascisme zich

internationaliseeren?

Dat hangt van het gebruik van het woord af. Duitschland kan zich met Polen verbinden, maar dat is geen internationaliseeren, dat is een voorloopige overeenkomst tusschen twee wezenlijk vijandige machten. De fascistische staten zullen altijd als vijanden tegenover elkaar staan, omdat ze zich willen uitbreiden ver over de eigen grenzen heen, en nu kan het wel zijn, dat een groep fascistische staten zich verbindt tegenover een andere groep, maar dat doen ze dan op de wijze van roovers, en voor een roover zijn de vrienden van heden de vijanden van morgen. Dat is iets, wat de geheele wereldgeschiedenis bewijst. Wanneer ik zeg, dat het fascisme niet internationaal kan worden, bedoel ik daarmee, dat ieder fascisme als nationalisme uiteraard bij zijn grenzen ophoudt.

„Het fascisme is erin geslaagd, het opkomend geslacht van imperialisme te doordrenken", merkte men onlangs op in een buitenlandsch blad. D.w.z. dat het ten opzichte van andere volken nimmer in een zuivere verhouding kan komen te staan, bezeten als het is door *sacro egoïsmo* [9]).

Belangrijk is de opmerking die gemaakt is inzake

de gekleurde rassen.

Ik weet niet, hoe het verder moet gaan, als het blanke pro-

[9]) Te Rotterdam, Den Haag, Leiden, Utrecht, Leeuwarden, Groningen en elders heb ik in Februari—Maart 1934 naar aanleiding van een toentertijd door Mussert gehouden rede te Den Haag nog op het volgende gewezen. De Nederlandsche Messias bralt voortdurend op zijn wil tot nationale onafhankelijkheid, zelfstandigheid, zelfgenoegzaamheid enz., juist in een tijd, dat alle landen en werelddeelen oeconomisch en cultureel meer dan ooit van elkander afhankelijk blijken, en het eene zonder het andere, zelfs op het gebied der nationale bewapening, niet kan bestaan! De „interpenetratie" en „interdependentie" van alle volken en rassen is eenvoudig niet meer uit de geschiedenis weg te werken. Daarop loopt de wezenlijk reaktionaire „autarkie" overal vast. Ze is even immoreel als antihistorisch. Mussert verklaart intusschen nadrukkelijk, dat nationaal-socialistisch Nederland zonder Oost Indië zelfs niet bestaan kan! Hij wil daarom Indonesië aan het hollandsch bewind eeuwig onderworpen houden, m.a.w. parasiteeren op vreemde volken, dien hij niet gunt, wat hij voor zijn eigen volk eischt. Trouwens Mussert-zelf is zonder allerlei „vreemde export-artikelen" niet denkbaar: hij is moreel en intellektueel tot in het weemoedige afhankelijk van *hoogst onnederlandsche importartikelen:* het italiaansche fascisme en het duitsche nationaal-socialisme, beide vormen van een staatsslavernij, die met het typisch hollandsche volkskarakter vloeken.

letariaat zijn taak niet begrijpt en de gekleurden zoo op nationalisme, en daarmede fascisme, terugdrijft. India zou al lang vrij zijn, als de arbeiders in Engeland even dapper hadden gestaan aan den kant van de indiërs als indertijd Annie Besant heeft gestaan. Als de engelsche arbeidersklasse was opgekomen voor de indiërs, was India al lang vrij. Het ongeluk is op het oogenblik, dat eigenlijk de blanke arbeiders zoo gebonden zijn aan het nationalisme, en wezenlijk zoozeer fascist zijn geworden, dat ze geen gevoel meer hebben voor het leed, dat andere volken wordt aangedaan, wanneer hun eigen belang niet geschaad wordt. De menschen in India zeggen: „Wij doen maar geen beroep meer op de engelsche arbeiders, zij willen ons toch maar uitbuiten." En de verhouding tusschen de indonesiërs en het hollandsche proletariaat is tot nog toe ook vrij platonisch geweest. Dat is daarom zoo gevaarlijk, omdat, wanneer wij niet in staat zijn met de daad te bewijzen, dat wij opkomen tegen het onrecht, ook wanneer het de uitbuiting van gekleurde rassen betreft, die volkeren zich dan onwillig van ons zullen afkeeren. Er is dan ook een neiging ontstaan, om zich te verbinden met Japan tegen alle blanken.

Ik ken daar reeds treffende voorbeelden van. Ik heb een chineeschen vriend gehad, met wien ik jarenlang heb samengewerkt, die een tijdlang in het secretariaat van het I.A.M.B. heeft gezeten, die volkomen stond op anti-militaristisch standpunt. Hij is naar China teruggegaan, waar hij zoo beleedigd is geworden door de blanken, dat hij gezegd heeft: „Tegen honden kun je niet menschelijk optreden", en hij is tot geweld vervallen, en tot militarisme vervallen, om de blanken uit zijn land te verdrijven. Zoo is de toestand op het oogenblik bij de gekleurde volken.

Zij hebben geen vertrouwen meer in het blanke proletariaat, zij zien, hoe in het westen voortdurend wapens worden geproduceerd, die naar het oosten gaan, zij zien, hoe het blanke proletariaat op kritieke momenten de gekleurde volkeren eenvoudig in den steek laat. In dat opzicht is de derde Internationale oneindig hooger te stellen dan de tweede: het is de groote verdienste van de derde Internationale dat zij van het

begin af aan heeft ingezien de moreele en praktische noodzakelijkheid om, over de rassentegenstellingen heen, op te komen voor de verdrukte gekleurde volkeren, hoe zij dat ook verder uitwerkt. In dit opzicht is het meer dan ooit noodig onze taak te vervullen. Anders volgt wereldverscheuring. Wij worden reeds door rassenoorlogen bedreigd. En omgekeerd: wanneer de blanke arbeiders zich solidair betoonen met de gekleurden, dan raakt India, Indonesië enz. wel los van de westersche imperialistische *staten*, maar dan blijven de gekleurde *volken* met de blanke, en de gekleurde *menschen* met de blanke *menschen* verbonden. Dat is juist een van de redenen, waarom wij een nieuwe taktiek moeten opbouwen, die boven alle imperialismen uitgaat, en verband houdt met de nieuwe construktie van de gansche menschheid. Dit wordt ook ingezien door Nehroe in India b.v., die als ik reeds heb opgemerkt, evenmin blind is als wij, voor de mogelijkheid van een inlandsch fascisme, en juist daarom zijn strijd op internationaal socialisme of communisme richt.

Het is duidelijk, dat wanneer wij ons tegen het fascisme verzetten willen, wij inderdaad

schouder aan schouder

moeten staan, en dat wij over de kleine verschillen moeten heenzien. Onzerzijds — en nu kan ik spreken namens de gansche anarchistische beweging op enkele uitzonderingen na — zijn wij altijd bereid geweest in allerlei opzichten samen te werken, wanneer men op bepaalde punten elkaar vrij laat en elk zijn kans geeft. Nemen wij de dienstweigeringsbeweging. Als u het Dienstweigeringsmanifest leest, zult u zien, dat zoowel roomsch-katholieken, anarchisten als sociaal-democraten het geteekend hebben, omdat zij het op het punt van de dienstweigering eens zijn. En de Dienstweigeringsbeweging heeft groote dingen tot stand gebracht. De nieuwere opvattingen, ook van degenen, die het marxisme werkelijk ontwikkeld hebben in verband met onzen eigen tijd, leiden ertoe, dat we ons door onze eigen organisaties niet meer moeten laten binden, en ons veeleer van verouderde organisaties moeten bevrijden. Het gaat om een nieuwe arbeidersbeweging van personen, die hoofd voor hoofd, en man voor man, en vrouw voor vrouw zich bewust zijn, dat de arbeidersklasse in de bedrijven een taak heeft te vervullen, waarbij ze zich niet meer heeft te storen aan de officieele leiding van diegenen, die optreden alsof zij het eigenlijk alleen weten. Het spreekt vanzelf, dat ook in dien zin onze taak behoort te worden uitgewerkt.

Het marxisme

is over het algemeen zoo zielig, is er verder gezegd: het heeft zooveel baantjesjagers. En dat is zoo. De fout zit niet alleen bij de baantjesjagers, maar ook bij degenen, die ze hebben gekweekt. Hoe is het anders mogelijk dan dat baantjesjagers ontstaan, wanneer de menschen ze zoo gemakkelijk gelegenheid geven? Daarom moeten we hun de gelegenheid niet meer geven, dan zullen ze vanzelf wel verdwijnen. Wanneer men de geschiedenis van de baantjesjagers nagaat, blijkt, dat ze dikwijls met de beste bedoelingen zijn begonnen, maar eenmaal meegesleept en in het parlement vastgeraakt, waren ze, ondanks hun bedoelingen, wel genoodzaakt te functionneeren op een wijze, die inging tegen de belangen van het proletariaat. Wij moeten ons dus bevrijden van organisaties, die uiteraard dingen verrichten, die in strijd zijn met de belangen van het socialisme.

Tenslotte heb ik nog enkele schriftelijke vragen ontvangen, die voor een groot deel thans reeds beantwoord zijn. Op enkele daarvan wil ik nog even ingaan.

„Is

de nationale traditie

wel te beschouwen als een holle frase?" Dat heb ik nooit gezegd. Ik meen, dat de nationale traditie een *werkelijkheid* is; ik voor mij meen, dat de cultuurtradities, zoo als zij zich in de nationale tradities voordoen, in de geschiedenis zijn geworteld, en dat wij daarmee wel degelijk rekenen moeten. In mijn boek „Vrede als Daad", inzake de ontwikkeling van het antimilitarisme, heb ik moeten toestemmen de meening van hen, die hebben vastgesteld, dat het socialisme verschillend is volgens de volkeren. Het engelsche socialisme is anders dan het nederlandsche, enz. En dat krijg je nooit weg, daar is geen sprake van, daarmee heb je rekening te houden. Zelfs het anarchisme in Frankrijk is heel anders dan dat in Nederland. Dat zit met diep nationale tradities in verband, daar kunnen we overheen groeien, maar de traditie is een *feit*, al was het maar door de taal. Je kunt nog zoo verheven zijn, je moet je door de een of andere taal uitdrukken. Wij als menschen moeten ons uitdrukken, en dan zitten wij gevangen in de taal. Want al beheersch je je talen nog zoo, je wòrdt erdoor beheerscht. In die taal zit van alles. In 't westen zijn begrippen gescheiden, die in 't oosten zijn verbonden; in 't westen zijn begrippen verbonden, die ginds zijn gescheiden. En daarom, al kun je een opvatting door een officieelen klank vertolken, de menschen bedoelen daarmee telkens weer iets anders. Je kunt gerust zeggen: de zee zit in de nederlandsche taal — en hoe komen we van de zee los? — en het bosch zit in de duitsche taal. Het zit in je gestalte en in je psychische construktie; het is een werkelijkheid, die je beïnvloedt tot op het alleruiterste. Dat is de *nationale* traditie, en die traditie moeten wij onderscheiden van de *nationalistische*. De nationalistische traditie is een poging om een natuurfeit en een cultuurfeit te misbruiken tot een

middel, dat de menschen ondergeschikt maakt aan een bepaalden staat, dat is een kunstmatig bouwsel, die door menschen opzettelijk is opgericht in een bepaalde periode van de geschiedenis van het kapitalisme. Dit is heel iets anders. We moeten vooral er toe komen om te zeggen: *de natie is de staat niet.* Wij zijn allemaal anders; de amsterdammers zijn heel anders dan de rotterdammers, dat is een feit. Maar daarom behoeven wij elkaar niet dood te slaan. De nederlanders zijn heel anders dan de belgen of de duitschers. Maar daarom behoeven wij elkaar evenmin dood te slaan. Dat is wat anders! Wij behoeven geen oorlog te voeren. Doch wij moeten op dat punt niets forceeren, en trouw blijven aan de beste tradities van ons eigen volk en ras. Ik heb geen plan om ontrouw te worden aan de wezenlijkste tradities van het nederlandsche volk. Want wanneer wij de geschiedenis van de volkeren bestudeeren, kunnen we constateeren, dat de beste nationale tradities wezenlijk over alle grenzen heengaan. Wat is van het nederlandsche volk het beste? Zijn onafhankelijkheidszin. Moge de heele wereld zoo onafhankelijk worden! Waren we maar zoo onafhankelijk, als wij heeten! Zijn vrijheidsliefde, zijn verdraagzaamheid. Laten wij maar trouw blijven aan die tradities! Hoe meer wij trouw zijn aan de beste tradities van ons volk, hoe meer wij beantwoorden aan de beste tradities van de heele menschheid. Ik ben er zelfs dankbaar voor, dat ik aan de nederlandsche traditie ten nauwste verbonden ben. Ik stel vast, dat kameraden uit landen, waar het antimilitarisme overlevering heeft noch geschiedenis, mij zeggen: „Ik benijd jullie, want het is reeds een traditie; het is niet alleen een woord, het lijkt wel doorgedrongen in het onderbewustzijn van het volk". Wij moeten dus onderscheiden een nationale en een nationalistische traditie. Wij moeten zien ons te genezen van de nationale gebreken, en sterker worden in onze nationale deugden. Die moeten wij als het ware aan de wereld geven, en dan geeft de wereld ons, wat zij bezit, terug. Het nationalisme is: van de nationale gedachte als cultuur- en natuurfeit een beginsel maken, ten koste van den mensch en van de menschelijkheid.

Gaat het dus in de eerste plaats om „het breken van de nationale traditie?" Neen. Waarom kom ik altijd weer hier terug? Ik voor mij woon om allerlei redenen in Zwitserland, doch kan veel makkelijker hier spreken en voor nederlanders schrijven, omdat ik uit de hollandsche traditie leef: één woord hier gaat dieper dan tien in Zwitserland. Waarschijnlijk, als ik in Zwitserland eenzelfden invloed en eenzelfde kontakt zou willen hebben als hier, zou ik zoo één moeten worden met de zwitsersche traditie, dat ik me geen hollander meer zou voelen. De eenige manier, waarop je erbovenuit komt, is in de idee, als blijkt b.v. op groote congressen, maar er is geen sprake van,

dat wij ook daar ons kunnen losmaken van onze traditioneele gemeenschap met de natie, waaruit wij zijn opgekomen. Ook op die internationale congressen zeggen we ten slotte: „Hij doet weer als een echte duitscher". „Daar komt de hollander voor den dag" enz. Dat zijn feiten, natuurfeiten en cultuurfeiten. Maar nog eens, het mogen feiten zijn, beginselen zijn het niet. Onze hollandsche aard, onze hollandsche traditie heeft alleen in zooverre beteekenis, als zij aan onze beginselen van menschheid en menschelijkheid ondergeschikt blijven. En voor zoover zij daarmee in strijd zijn, hebben wij ons er principieel en praktisch van te bevrijden.

Naar een stenogram van JEANNE DE JONG, hierzien door den spreker.

Is Italie's welvaart toegenomen?

Wij geven hier een aantal belangrijke feiten, waarmee een ieder die zich met het fascisme bezig houdt, rekening moet houden. Ze zijn verzameld uit verschillende bronnen: „Current History", Juni, 1934; persberichten van de Britsche Arbeiders Partij; de „Daily Herald", Londen; rapporten van het Internationale Arbeids Bureau, Genève; het laatste jaarlijksche rapport van de handels adviseur van het britsche gezantschap te Rome, geresumeerd in „The New Statesman", Londen; „The New Republic", van 16 Mei, 1934; „The New Leader", Londen, 23 Maart, 1934; en gegevens verzameld in Italië in 1931 door den redacteur van „World Events".

Deze cijfers kunnen niet te niet gedaan worden alleen maar door de bewering dat elk land onderhevig is geweest aan een oeconomischen terugslag. Bij een onpartijdig onderzoek zal aan het licht komen dat Italië, in tegenstelling met de blufferige uitlatingen der fascistische leiders, zware verliezen heeft geleden, en dat *zijn volk in slechtere omstandigheden is gekomen dan menig niet-fascistisch land.*

De zekerheid op oeconomisch gebied is er verdwenen. In 1922, het laatste jaar van niet-fascistisch bewind, was het maandelijksch gemiddelde aan faillissementen 321; in 1928, na 6 jaar fascisme, was dit cijfer gestegen tot 970; in 1932, na tien jaar fascisme, was het 2.003 — dus meer dan 6 maal zoo hoog als in 1922. In 1932 was het aantal faillissementen in Italië meer dan 5 maal zoo groot als dat in Engeland. Het totale aantal faillissementen in 1921 was 1.896; in 1933, 21.308.

Het aantal onbetaalde accepten in 1922 was 306.703; tegen 1931 was dit aantal gestegen tot 1.663.716. In 1923 werden er 100.145.000 reizigers met de Italiaansche spoorwegen vervoerd; ondanks de electrificatie van den spoorweg over een afstand van 720 mijl sinds 1925, was dit aantal reizigers tegen 1932 gedaald tot 80.272.000, een daling van 20%. In een tijd dat nieuwe fondsen besteed werden voor publieke werken om het zakenmoreel te stimuleeren, nam het goederenvervoer op de spoorwegen af van 44.540.000 ton in 1932 tot 36.970.000 ton in 1933. In 1922 werden er 1.357 gedwongen verkoopingen van goederen gehouden voor onbetaalde belastingen; in 1931 8.190.

In het budget van 1932-'33 werd 600.000.000 lire bestemd voor bewapening. Het bedrag bestemd voor publieke werken was 1.600.000.000 lire minder dan in het budget voor 1931-'32. Sinds de instelling van het fascistisch regiem is de belasting met 50% gestegen. Mussolini heeft veel ophef gemaakt over de wijze waarop hij de budgetaire tekorten van de jaren onmiddellijk na den oorlog, 1920-'21 en 1921-'22, heeft aangezuiverd. Welke tekorten respektievelijk 17.400.000.000 en 15.700.000.000 lire uitmaakten; maar onder den druk van de nieuwe depressie begonnen de tekorten zich op te stapelen, en het deficit voor het jaar 1933-'34 zal ongeveer 8.00.000.000 lire bedragen. De schuld op langen termijn is van 84.800.000.000 lire in 1928 gestegen tot 92.700.000.000 lire in het eind van Februari, 1934; de vlottende schuld, die in 1928 1.618.000.000 lire bedroeg, was in Febr. 1934 gestegen tot 9.874.000.000 lire. De totale openbare schuld bedraagt 98.029.000.000 lire, wat bijna een kwart is van de geheele particuliere rijkdom van het land.

Het aantal aanslagen op den eigendom is toegenomen van 256.395 in 1931 tot 304.909 in 1932. Kleine diefstallen, hoofdzakelijk van voedsel hebben deze stijging veroorzaakt. De zuigelingensterfte wegens ontijdige- of mis-geboorte steeg van 2.933 in 1926 tot 4.340 in 1931, dus met 48%. Het suikerverbruik is van 347.000.000 K.G. in 1927 verminderd tot 299.500.000 K.G. in 1932, wat een jaarlijksch suikerverbruik per hoofd uitmaakt van ongeveer 15 pond, tegen 98 pond in Groot Brittannië. Het verbruik van tafelzout is gedaald van 295.000 ton in 1927 tot 178.000 ton in 1932. Het steenkoolverbruik was in 1932 5.800.000 ton minder dan in '29.

Salarissen en loonen zijn steeds verminderd, totdat zij op heden 35 à 50% lager zijn dan in 1921; de dagloonen van 183.000 rijstplukkers b.v. werden in 1931 bij arbitraal besluit van 72 tot 55 cent (amerikaansch geld) teruggebracht. Daarentegen is het index-cijfer voor den levensstandaard sinds 1927 slechts met 15.73 percent gedaald, wat dus aantoont dat de levensstandaard en de koopkracht zeer gedaald zijn.

Wanneer men Italië met Engeland vergelijkt, dan daalden de italiaansche loonen tusschen 1928 en 1933 met 14 index punten, terwijl de britsche loonen 15 punten stegen. Het oeconomisch nationalisme leidde tot een opdrijven van de tarwe-productie welke het jaarlijksche gemiddelde van 201.850.000 schepels deed stijgen tot 293.600.000 schepels in 1933; maar het feit, dat de verarmde massa's niet in staat waren om voedsel te koopen veroorzaakte, dat de nationale tarwe-consumptie daalde van 293.600.000 schepels voor het jaar eindigend op 31 Juli, 1929 tot ongeveer 220.000.000 op het oogenblik, zoodoende een onverbruikt overschot overlatend, dat de regeering getracht heeft aan het buitenland te verkoopen.

World Events, 15 Juni, 1934.

MUSSOLINI ZIT AAN DEN GROND

Duizend millioen lire wordt bezuinigd

Aan „Het Volk" ontleenen we nog het volgende telegram.

Rome, — Dinsdag 26 Juni 1934.

In verband met het feit, dat Italië op het oogenblik in financieele moeilijkheden verkeert, heeft Mussolini bevel gegeven tot drastische bezuinigingen, waardoor ongeveer duizend millioen lire van de civiele diensten zullen worden geschrapt.

Officieel wordt medegedeeld, dat, tenzij de verschillende departementen hun kosten zoodanig kunnen verlagen, dat dit bedrag bezuinigd zal worden, alle salarissen van regeeringsambtenaren, die kort geleden reeds verlaagd zijn met 8 tot 20 pct., opnieuw verlaagd zullen moeten worden.

De kabinetsraad is ter bespreking van de financieele moeilijkheden voor Zaterdag a.s. bijeengeroepen en men verwacht, dat sensationeele besluiten zullen worden genomen, o.m. het laten varen van de grootsche plannen tot herstel en blootlegging van oude monumenten.

De illustratie op den omslag is ontleend aan de Daily Express

DE WAPENS NEDER

Orgaan van de Intern. Anti-Mil. Vereeniging
Sectie Nederland 30ste Jaargang
Abonnementsprijs f 0.85 p.j.
bij vooruitbetaling (extra
Kerstnummer inbegrepen)

Vraagt gratis proefnummers.

Administratie:
Paviljoensgracht 68-70 - Den Haag - Giro 31762

BOEKHANDEL „DE ARBEIDER"

Een krachtig pleidooi voor dienstweigering

is de Verdedigingsrede
van HENK EIKEBOOM

Nog een klein aantal van deze
brochure is voorradig. Franco
p. p. 12 ct. Bij aantallen 8 ct.

AAN DE NAZI'S ONTSNAPT

Een brochure van 16 pagina's
voor slechts 3 ct. Voor f 2.50
ontvangt U 100 exemplaren

Klaprooslaan 49a - GRONINGEN - Giro 21884

12 CENT

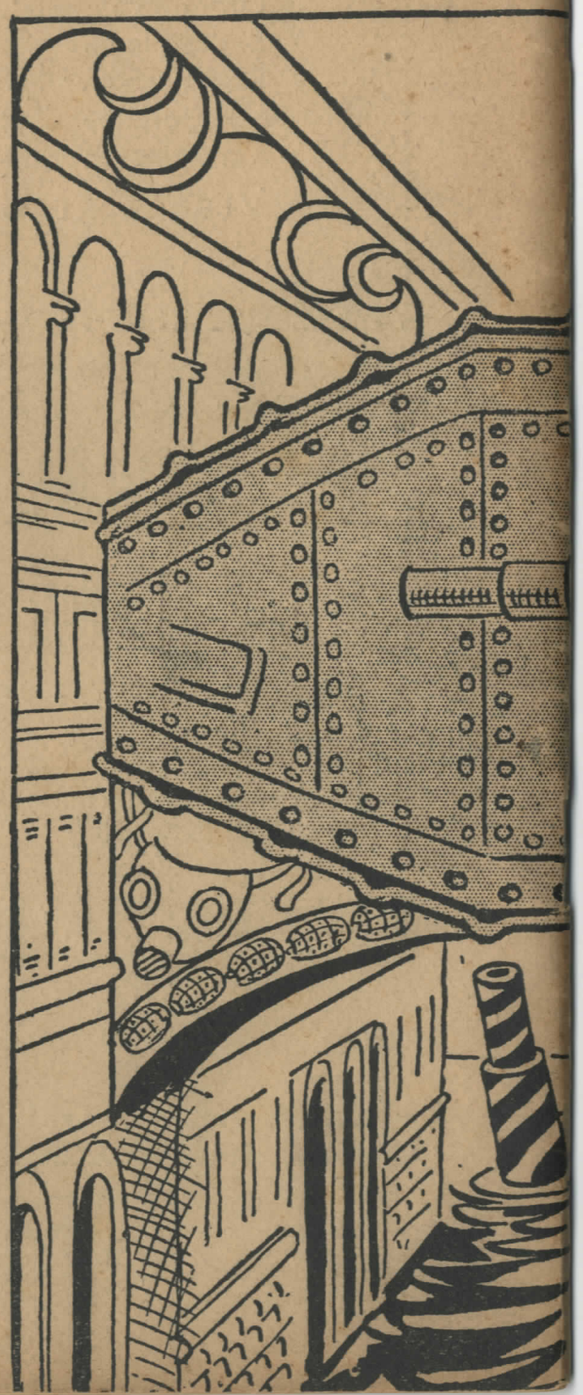

12 CENT

Brochure
25842

C.I.R.A.

B. de Ligt
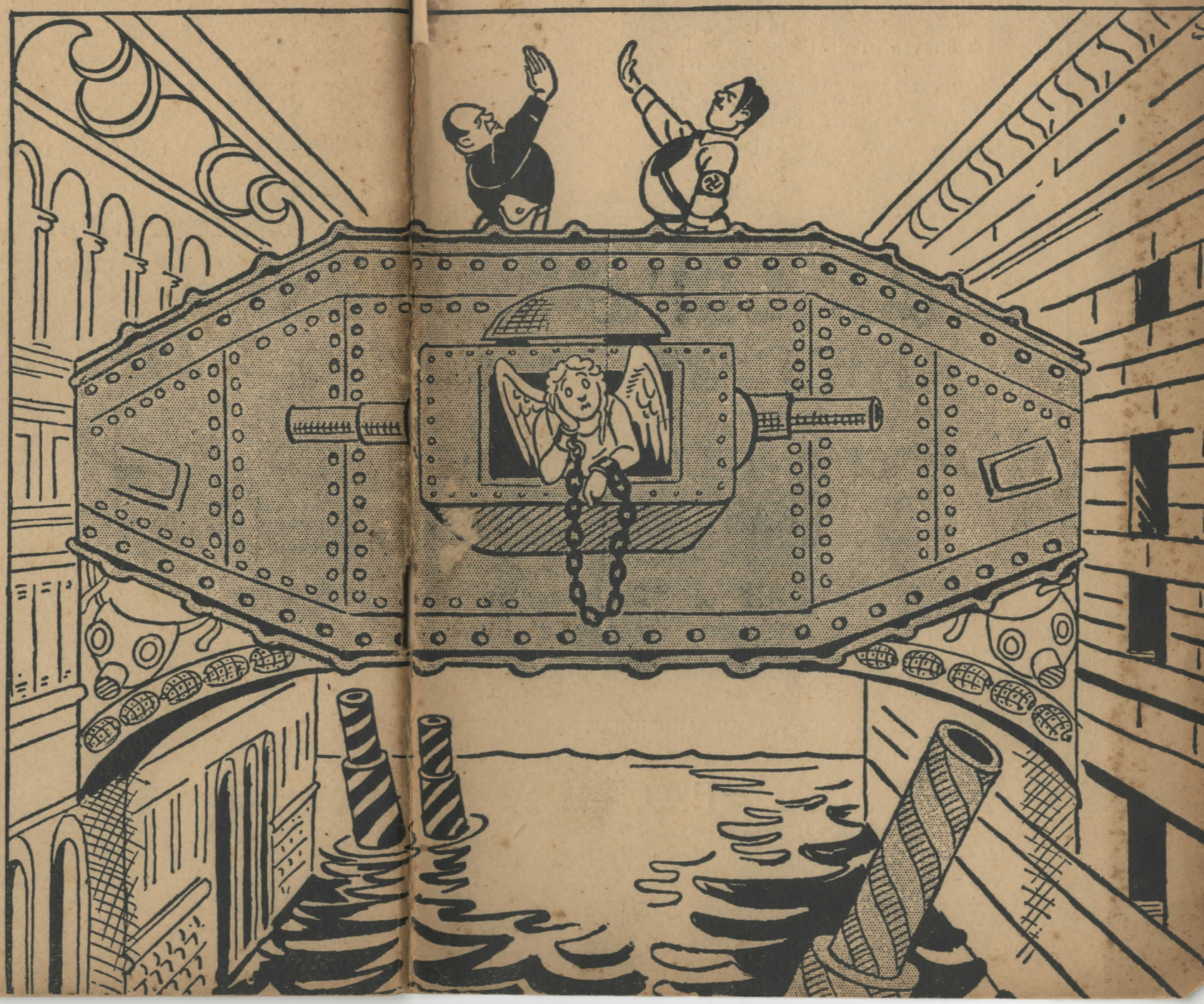
WAAROP HET FASCISME STUIT